

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Bakalářská práce

Martin Linhart

KSČ a politický vývoj v okrese Teplice-Šanov v letech 1945–1948

KSČ and political development in the district of Teplice-Šanov 1945–1948

Praha 2016

prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.

Poděkování:

Chtěl bych poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce prof. PhDr. Janu Rychlíkovi, DrSc., za rady, připomínky a čas, který věnoval mé práci.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 4. 8. 2016

Martin Linhart

Anotace: V bakalářské práci se na základě studia pramenů a literatury zaměřuji na studium aktivity KSČ v okrese Teplice-Šanov v časovém úseku let 1945–1948. Svůj zájem soustřeďuji zvláště na tyto tematické okruhy: organizační činnost, kádrová práce a působení v orgánech politické správy (ONV Teplice-Šanov). Přírozně se dotýkám i působení ostatních politických stran, s nimiž se komunisté při naplňování svých cílů střetávali.

Klíčová slova: KSČ, ONV, organizace, politický, strana, pozice

Footnote: In the bachelor thesis I focus on the study of activities of KSČ in the district of Teplice-Šanov in period between years 1945 and 1948. The basis of my work comprise study of sources and literature. I concentrate my interest particularly on following thematic fields: organizational activity, personnel administration and acting in bodies of local selfgovernment (ONV Teplice-Šanov). Naturally I touch activities of other political parties with whom Communists clashed when they aimed to reach their goals.

Keywords: KSČ, ONV, organisation, political, party, position

Obsah

Seznam zkratek	6
1. Úvod	7
2. Období 1945–1946	9
2.1 Konec války a osvobození Československa.....	9
2.2 Situace na Teplicku v květnu 1945	11
2.3 Systém národních výborů a okresní samospráva v Teplicích-Šanově.....	14
2.4 Obnovení a rozvoj okresní organizace KSČ na Teplicku	20
2.5 Volby 1946.....	26
3. Období 1946–1948	31
3.1 Povolební situace v OV KSČ a ONV Teplice-Šanov	31
3.2 Teplická aféra.....	33
3.3 Spor o ředitele Kořána	36
3.4 Milionářská daň a dohoda mezi KSČ a ČSSD.....	42
3.5 Sjezd ČSSD.....	46
3.6 Únorová krize.....	47
4. Závěr	50
Seznam pramenů a literatury	52

Seznam zkratk

ČEZ	Československé energetické závody, n. p.
ČSL	Československá strana lidová
ČSNS	Československá strana národně socialistická
ČSSD	Československá sociální demokracie
FNO	Fond národní obnovy
KSČ	Komunistická strana Československa
MNV	Místní národní výbor
MO	Místní organizace
NF	Národní fronta Čechů a Slováků
NSV	Nationalsozialistische Volkswohlfahrt
NV	Národní výbor
ONV	Okresní národní výbor
OOR	Okresní odborová rada
OSK	Okresní správní komise
OV	Okresní výbor
RNV	Revoluční národní výbor
ROH	Revoluční odborové hnutí
SČE	Středočeské elektrárny, n. p.
SEVČE	Severočeské elektrárny, a. s.
ÚNS	Ústavodárné národní shromáždění
ÚRO	Ústřední rada odborů
ZNV	Zemský národní výbor
ZO	Závodní organizace

1. Úvod

Dalekosáhlé vyrovnání s německým obyvatelstvem, rozsáhlé přesuny obyvatelstva, pronikavé hospodářské změny a budovatelské nadšení z vytváření nové společnosti. Veškeré tyto vyjmenované společenské procesy můžeme v Československu sledovat po skončení druhé světové války. V největší míře se však projeví v jeho pohraniční oblasti, kam patří i okres Teplice-Šanov. Specifické postavení pohraničí se neprojevilo jen v bohatém společenském kvasu, který se na jeho území odehrával, ale též v politických preferencích, konkrétně v příklonu zdejších obyvatel ke komunistické straně Československa, který se plně projevil ve výsledku voleb do ústavodárného Národního shromáždění (ÚNS) v roce 1946.

Volebního úspěchu komunisté dosáhli díky cílevědomé organizační činnosti a obsazování mocenských pozic v orgánech státní správy a samosprávy, v zájmových svazech, závodech a úřadech. Méně majetné obyvatelstvo, jež především do pohraničí mířilo, komunisté oslovili prosazováním společenských a hospodářských změn, příslibem zbohatnutí a zlepšení sociálního postavení. Díky tomu učinili z pásu území podél československých hranic, a zvláště ze severozápadních Čech, svou mocenskou výspu již před únorovým převratem.

Právě v tomto směru okres Teplice-Šanov z načrtnutého obrazu vybočuje. Komunistická strana Československa (KSČ) zde v roce 1946 získala méně než 50 % hlasů. Jelikož se zde proti ní po volbách vytvořil blok nekomunistických stran, je na jeho příkladu možné zkoumat jak si komunisté při snaze prosadit svou vůli počínali.

V předkládané práci kladu při charakterizování politického vývoje v okrese Teplice-Šanov důraz především na činnost samotné komunistické strany, a to ze dvou důvodů. Po KSČ jako jediné politické straně zůstal zachován archivní materiál zachycující v daném období dostatečně detailně činnost okresní organizace v Teplicích-Šanově. Zároveň komunistická strana hrála v politickém vývoji tohoto okresu iniciativní úlohu, a proto svůj zájem přirozeně soustředím především na ni.

Pozornost ve své práci věnuji hlavně výstavbě stranického aparátu KSČ, působení komunistů v národních výborech a politickým střetům, jež vznikaly především mezi komunisty a sociálními demokraty. Ač vznikla řada publikací zachycujících odsun a osídlování pohraničí severozápadních Čech a linie politických stran k těmto procesům se vztahující, neposkytuje regionální literatura mnoho údajů ke střetávání politických stran v národních výborech, průmyslu či odborech. V tomto směru jsem odkázán především na dobový tisk a archivní materiály. Hlavním zdrojem informací se mi stal především velmi dobře dochovaný fond okresního výboru KSČ (OV KSČ) Teplice-Šanov. Dále jsem vycházel zvláště z fondu

Okresního národního výboru (ONV) Teplice-Šanov. Oba výše uvedené archivní fondy jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Teplicích. Doplnující poznatky jsem čerpal z fondů Ústředního výboru KSČ (ÚV KSČ) a z osobní pozůstalosti někdejšího krajského politického tajemníka Květoslava Innemanna, která je stejně jako písemnosti ÚV KSČ uložena v Národním archivu. V případě rozboru politického sporu o obsazení místa ředitele okresní správy Středočeských elektráren v Teplicích-Šanově jsem mnoho podkladů našel v archivu České strany sociálně demokratické v Praze.

Jak jsem již uvedl, využil jsem pro zasazení politických střetů do širšího kontextu též stranický tisk, především krajské týdeníky politických stran Národní fronty: Sever, krajský týdeník Komunistické strany Československa, Severočeská nová doba, krajský týdeník Československé sociální demokracie (ČSSD) a Krušnohorské slovo, krajský týdeník Československé strany národně socialistické (ČSNS).

2. Období 1945–1946

2.1 Konec války a osvobození Československa

Do doby, než Hitler napadl Sovětský svaz, se českoslovenští komunisté v intencích Komunistické internacionály stavěli proti odbojovým aktivitám vázaným na prezidenta Beneše a exilovou vládu v Londýně. Až v červnu roku 1941 komunisté své stanovisko změnili. Moskva uznala Československo v předválečných hranicích, prezidenta Beneše i exilovou vládu. Za cíl své odbojové činnosti tehdy komunisté označili obnovu Československa.¹

Autorita komunistů vlivem vlastní odbojové činnosti a vojenských a politických úspěchů Sovětského svazu neustále rostla. Jejich důležitost pro budoucí obnovené Československo podtrhla smlouva mezi Československem a Sovětským svazem o vzájemné pomoci, přátelství a poválečné spolupráci, kterou přijel v prosinci roku 1943 do Moskvy podepsat prezident Beneš. V tomto dokumentu Sovětský svaz mimo jiné vyjádřil podporu budoucímu odsunu německých a maďarských občanů z republiky. Prezident se při návštěvě Moskvy rovněž setkal s čelnými představiteli československých komunistů. V osobních rozhovorech uznal přední postavení jejich strany v poválečném Československu a přiznal jim právo na určení předsedy první poválečné vlády a na obsazení klíčových ministerstev. V rámci spolupráce s exilovou vládou v Londýně a spolupůsobení v exilových institucích začali komunisté roku 1941 vytvářet blok socialistických stran, který vedle nich zahrnoval Československou stranu národně socialistickou a Československou sociální demokracii. Při ustavování tohoto uskupení měli komunisté na zřeteli především vlastní mocenskopolitické cíle, pro jejichž prosazení se měl stát socialistický blok základnou.²

Dne 17. března roku 1945 zahájili představitelé československé exilové vlády se zástupci Komunistické strany Československa a slovenského domácího odboje jednání o programu a složení první poválečné vlády. Z hlediska stranicko-politického bylo přítomno pět komunistů, čtyři sociální demokraté a národní socialisté a dva lidovci. Jelikož členové exilové vlády ani Státní rady žádný návrh programu do Moskvy nepřivezli, stal se podkladem pro diskusi návrh vládního programu a uspořádání vlády sestavený komunisty. Přestože předkládaný návrh počítal s rozsáhlými změnami mocensko-politického a sociálně-ekonomického charakteru, nedoznal výraznějších změn. Tato skutečnost měla více příčin, nicméně za tu nejpodstatnější lze považovat shodu zúčastněných politických stran na nutnosti provést změny v uspořádání

¹ KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 17-18.

² Tamtéž, s. 18-19.

obnoveného Československa. Kořenila v zatrpklosti způsobené uzavřením Mnichovské dohody roku 1938, rozpadem meziválečného Československa a neochotou západních Spojenců anulovat mnichovskou dohodu, obnovit Československo v hranicích z roku 1937 a umožnit odsun příslušníků německé a maďarské menšiny z Československa. Rovněž nelze opomenout faktor velmocenského postavení Sovětského svazu v Evropě, které si účastníci jednání jistě uvědomovali. Nový vládní program měl tedy odčinit důsledky Mnichovské dohody a zajistit, aby již v budoucnu k podobnému ohrožení existence země nedošlo. Počítal proto s politickou orientací na Sovětský svaz, coby větší záruku bezpečnosti, a v rámci sociálních a ekonomických reforem s odsunem příslušníků německé a maďarské národnostní menšiny, s konfiskací majetku jejich i majetku kolaborantů a zrádců české a slovenské národnosti a s jeho přerozdělením mezi sociálně slabší vrstvy obyvatelstva, s odstraněním stranickopolitické roztržičnosti omezením počtu politických stran napříště sdružených v Národní frontě Čechů a Slováků (NF). Komunisté dosáhli úspěchu nejen při prosazování svých programatických požadavků, ale též v uspořádání nové vlády, v níž mělo zasedat po třech národních socialistech, sociálních demokratech a lidovcích, čtyři zástupci Demokratické strany, sedm komunistů (tři čeští a čtyři slovenští) a pět ministrů bez stranické příslušnosti. Ačkoliv z vlastní iniciativy přenechali post předsedy vlády sociálnímu demokratovi Zdeňku Fierlingerovi a při obsazování funkce místopředsedy vlády podpořili národního socialistu Jožku Davida, nejednalo se z jejich strany ani tak o ústupek jako především o podporu levicového směru v těchto politických stranách, za jehož představitele obě jmenované osoby považovali a který měl obě politické strany v rámci socialistického bloku více připoutat ke KSČ. Moskevská jednání o nové československé vládě a jejím programu tak 31. března skončila ve znamení úspěchu komunistické strany.³ Dle uzavřených dohod jmenoval prezident Beneš 4. dubna v Košicích první poválečný kabinet, který o den později schválil svůj vládní program, který se stal pro následující rok východiskem politického vývoje v Československu.

³ Tamtéž, s. 17-22.

2.2 Situace na Teplicku v květnu 1945

V době ustavení nové vlády však území Československa stále ještě protínala bojová fronta a válečný konflikt se teprve blížil ke svému závěru. Válečná zkáza se Teplicku až do jara roku 1945 vyhýbala. Anglo-americké letectvo zvýšilo svou aktivitu v této oblasti až v březnu 1945 a bombardování zaměřilo jen do sousedních okresů, kde se stal jeho cílem závod na výrobu syntetického paliva v Horním Litvínově u Mostu a město Ústí nad Labem, které bylo důležitým dopravním uzlem využívaným německou armádou. Pro tento klid byly do města stěhovány říšské úřady z oblastí vystavených spojeneckému bombardování. Od podzimu roku 1944 okreseš procházely pochody smrti vězňů z koncentračních táborů a válečných zajatců. V důsledku bombardování německých měst a postupu sovětských vojáků na východní frontě začaly město Teplice a jeho okolí zaplňovat transporty osob z bombardovaných německých průmyslových center a lidé prchající před Rudou armádou. Postupem času se k nim připojily i ustupující německé vojenské útvary. Město naopak spěšně opouštěli funkcionáři nacistických organizací hledajících spásu dále na západ. Pohyb velkého množství osob a dopravních prostředků vedl k ucpání komunikací, které chaos jen prohlubovalo. Řada budov doposud sloužících veřejnosti se proměnila ve vojenské lazarety a ubytovny pro běžence.

Na počátku května se začali okolím Teplic potulovat váleční zajatci opouštějící zajatecký tábor v Bytřici, jehož strážní přestali docházet do služby. Rovněž výroba v továrnách postupně utichala. Vojenský velitel Teplic měl sice vydat rozkaz, že Teplice se budou postupu sovětských vojáků bránit, protože měl být k boji přichystán Volksturm a na území města vyrostly tankové zátarasny a barikády. Nicméně mezi německými obyvateli se naopak šířila apatie a zoufalství, před níž někteří unikali spácháním sebevraždy. Nacistické správní orgány ztrácely kontrolu nad situací ve městě, a tak docházelo k rabování obchodů a skladů. První sovětské tanky projely Teplicemi večer 8. května a pokračovaly dál směrem ku Praze. Až druhého dne dopoledne se ve městě zastavili vojáci tankové jednotky Ivana Sergejeviče Vagonova, kteří se zde načas usadili posádkou.⁴

Vzrůstající apatie německého obyvatelstva a říšských úřadů znamenala pro české obyvatelstvo příležitost převzít správu města a jeho okolí do vlastních rukou. V Teplicích-Šanově se objevilo několik skupin českých obyvatel, které se nezávisle na sobě scházely v průběhu pár týdnů před osvobozením města a připravovaly první kroky k převzetí správy

⁴ RADVANOVSKÝ, Zdeněk. *Konec česko-německého soužití v ústecké oblasti 1945-1948*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1997, s. 49; KILIÁN, Jan a kol. *Teplice*. NLN: Praha, 2015, s. 290-294.

města.⁵ Odpoledne 8. května se nakonec v budově okresního soudu sešlo 29 českých občanů Teplic, Řetenic a Trnovan, aby ustavili Revoluční národní výbor (RNV). Tato skupina aktivistů nenavazovala na žádnou předchozí odbojovou činnost. Prvním předsedou RNV se stal Bohumil Lámoš. Podobně i v dalších obcích Teplicka se ustavovaly prozatímní orgány, které přejímaly odpovědnost za chod veřejného života. Po navázání vzájemného kontaktu mezi revolučními národními výbory na Teplicku bylo na 17. květen svoláno jednání zástupců všech těchto národních výborů. Na společné schůzi byl ustaven Okresní národní výbor (ONV), který pod vedením Bohumila Lámoše převzal do pravomoci výkon samosprávy a politické správy v obvodu celého okresu. V čele Místního národního výboru (MNV) v Teplicích-Šanově se octl Čeněk Botlík.⁶

Revoluční národní výbory v pohraničí vznikaly většinou na základě ilegálního poslechu zahraničního rozhlasu, kde byly vysílány výzvy k jejich ustavení. Jelikož v pohraničí žilo především obyvatelstvo německé, vznikaly národní výbory především v místech, kde žila skupina Čechů, kteří případně umožnili zapojení i německým antifašistům, dokud nebylo možné je nahradit českými osídlenci či navrátilci. Organizace revolučních národních výborů se řídila aktuálními potřebami obcí a nevycházela z právních předpisů. O těch se obyvatelé pohraničí mnohdy dozvídali se zpožděním, jelikož bylo třeba nejdříve navázat spojení s československými úřady ve vnitrozemí. Členy národních výborů se lidé z počátku stávali na základě osobního doporučení nebo projevení zájmu podílet se na konsolidaci života ve městě. Politický klíč při obsazování národních výborů nebylo zpočátku ani možné použít, jelikož organizace politických stran v průběhu května teprve začaly být ustavovány. Členové revolučních národních výborů většinou neměli s politickou správou zkušenosti, a tak až v polovině května, kdy se již do pohraničí navraceli starousedlíci, docházelo k reorganizaci orgánů lidové správy, zakládání okresních národních výborů a postupné profesionalizaci pracovníků národních výborů zapojením zkušenějších občanů.⁷

Náplní činnosti prvních orgánů české samosprávy bylo především zajištění zásobování obyvatelstva, zabezpečení skladů, obchodů a továren hlídkami, aby nedocházelo k drancování zde uloženého zboží, zajištění bezpečnosti ve městě a okolí, převzetí institucí města a závodů z německých rukou, organizační podchycení a umístění obyvatel různých národností, kteří se na Teplicku počátkem května zdržovali, uvolnění dopravních cest od odstavených dopravních prostředků, sběr zbraní, navázání kontaktu s československými úřady ve vnitrozemí a další

⁵ SOKA Teplice, MěNV Teplice, Pamětní kniha města Teplice (1945–1964), s. 22.

⁶ KILIÁN, Jan a kol. c. d., s. 294–296.

⁷ RADVANSKÝ, Zdeněk. c. d., s. 51; *Na prahu nového života*. Ústí nad Labem: ONV Ústí nad Labem, 1965, s. 22; KILIÁN, Jan a kol. c. d., s. 294–296.

aktivity řešící aktuální potřeby města a jeho obyvatel. Z těchto vyjmenovaných úkolů je patrné, že situace na Teplicku byla na konci války podobně jako v jiných oblastech českého pohraničí nepřehledná a úkoly národních výborů rozsáhlé.

K nastolení pořádku a bezpečnosti v pohraničí měly napomoci především armádní složky. Úkolem zabezpečit pohraničí bylo pověřeno velitelství „Alex“, jež vzniklo v době květnového povstání v Praze a do 25. května plnilo funkci někdejšího zemského velitelství pro Čechy. Po 15. květnu se během několika dní zorganizovala síť velitelství podřízených pražskému ústředí a již 17. května vyrazily první vojenské jednotky z posádky v Lounech do pohraničních okresů Most, Bílina, Teplice-Šanov, Duchcov a Ústí nad Labem. Armádní příslušníci obsazenou oblast vyklízeli od pozůstatků německých vojenských útvarů, ale rovněž zde plnili úkoly strážní, pořádkové a bezpečnostní. V neposlední řadě se ujímali i povinností správních, když se podíleli na zakládání revolučních národních výborů a žádali o vyslání správních komisařů či komisí do míst, kde se nevyskytovala česká menšina.

Na žádost Ředitelství československých státních drah v Praze byly do oblasti severozápadních Čech 15. května z Prahy vyslány improvizované obrněné vlaky společně s vojenským oddílem „Železo“ a zpravodajskou brigádou „Toledo“ s úkolem převzít a zajistit železniční tratě. Hlavním zájmem zde bylo především zabezpečení dopravy uhlí ze severočeského uhelného revíru. Velení nad oběma vojenskými útvary později převzal pluk revoluční gardy „Albatros“, útvar složený z pražských dobrovolníků, který v ústecké pohraniční oblasti působil od 20. května do počátku července, kdy byl rozpuštěn.⁸ Vedle jmenovaných skupin na severozápadě Čech působili též členové menších skupin revolučních gard, mnohdy neidentifikovaných, a partyzánských oddílů, z nichž svou agresivitou nejvíce vynikly skupiny „Blesk“ a „Pěst“. Svou skladbou a chováním se od sebe oddíly partyzánů a gardistů příliš nelišily. Jejich chování charakterizovala atmosféra vypjatého českého nacionalismu. Některé z těchto polovojenských útvarů se chovaly ukázněně a spolu s orgány československé armády, bezpečnosti a Rudé armády se podílely na policejních akcích. Mnohé ozbrojené jednotky či jejich jednotliví členové se ale nechovali podle příkazů velení. Ve vztahu k německému obyvatelstvu vystupovali velmi tvrdě, svévolně si vynucovali vstup do bytů německých obyvatel, odnášeli si zařízení jejich domácností a fyzicky je napadali. Němce pak často z důvodu pouhé národní příslušnosti zatýkali a odváděli do internačních táborů či je v součinnosti s některými národními výbory vysídlovali přes Krušné hory do sovětské okupační zóny v Německu. Nejasnost poslání revolučních gard dokresluje záznam ústeckého kronikáře Alfréda Pifflla, podle něhož pražský rozhlas vysílal 18. a 19. května 1945 zprávu pro pražské

⁸ RADVANSKÝ, Zdeněk. c. d., s. 52–55.

obyvatelstvo, aby příslušníci rodin, jejichž členové odjeli do Ústí nad Labem a jiných měst, přišli večer na nádraží, jelikož gardisté se budou vracet a mají těžká zavazadla.

2.3 Systém národních výborů a okresní samospráva v Teplicích-Šanově

Jednou z reforem, jež měla přispět ke „zlidovění“ a „odbyrokratizování“ státní správy, bylo zavedení instituce národních výborů spojujících pravomoci orgánu státní správy a samosprávy. Zatímco v původních představách politických činitelů londýnského exilu se mělo jednat o orgán prozatímní, jak uvádí článek 1. ústavního dekretu prezidenta republiky č. 18/1944 Úř. věst. čsl.,⁹ nakonec v souladu s vůlí komunistů a sociálních demokratů získaly platnost trvalou. Tak je již pojímal Košický vládní program a další na něj navazující legislativní opatření.¹⁰

Jak již bylo řečeno, prvním legislativním podkladem pro vznik a činnost národních výborů se stal dekret prezidenta republiky č. 18/1944 Úř. věst. čsl. Dle jeho znění měly být na osvobozeném území československé republiky „na základě voleb ustanoveny národní výbory, a to místní, okresní a zemské, jakožto prozatímní orgány veřejné správy ve všech jejich oborech.“ V návaznosti na uvedený dekret vydala vláda 5. května 1945 nařízení, které jej doplnilo a konkretizovalo.¹¹ Tato norma vyzývala, aby byly na osvobozeném území československé republiky „vytvořeny a pokud možno v nejkratší době po vytvoření volbami podle zásad československého volebního řádu a podle vládního nařízení obnoveny místní, okresní a zemské národní výbory jakožto orgány zastupitelské a orgány veřejné správy ve všech jejich oborech.“ Tak mohly živelně vznikat nikým nevolené revoluční národní výbory. V pohraničí je většinou zakládaly skupinky Čechů, dle místních podmínek ve spolupráci s německými antifašisty.¹² V průběhu května pak některé z těchto národních výborů procházely volbou aklamací, která měla především veřejně a slavnostně demonstrovat převzetí moci československými občany. Tzv. delegačními volbami byly pak okresní národní výbory na

⁹ Ústavní dekret prezidenta republiky č. 18/1944 Úř. věst. čsl. ze dne 4. 12. 1944 o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění.

¹⁰ *Program první domácí vlády republiky vlády Národní fronty Čechů a Slováků*. Praha: Ministerstvo informací, 1945, s. 15–16; HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích*. Od počátku státu po současnost. Praha: NLN, 2007, s. 442–443.

¹¹ Vládní nařízení č. 4/1945 Sb. z 5. května 1945 o volbě a pravomoci národních výborů; Vládní nařízení svým pojetím národních výborů vycházelo z Košického vládního programu, který již dle článku V. počítá s národními výbory jakožto novými orgány státní a veřejné správy. Že by jejich působení mělo být dočasné, nezmiňuje.

¹² Blíže HAVEL, Jan. Účast německých antifašistů v prvních sestavách revolučních národních výborů některých obcí na Ústecku. In: *Acta Litomericensia*. VI. vědecká archivní konference. Revoluční národní výbory, osídlování pohraničí a význam národních výborů při zajišťování národně-demokratického procesu v ČSR v letech 1944–1948. Litoměřice: Státní oblastní archiv Litoměřice, 1989, s. 92–97.

podzim roku 1945 obnoveny a představiteli politických stran NF obsazeny dle paritního klíče. Řádné volby do národních výborů ve smyslu vládního nařízení z 5. května 1945 však proběhly až roku 1954.

Územní organizaci správy vykonávané národními výbory legislativně ukotvil až dekret prezidenta republiky č. 121/1945 Sb. vydaný 27. října 1945. S menšími výjimkami tato norma respektovala zemské a okresní uspořádání platné před podpisem Mnichovské dohody. Nově se ustavující okresní národní výbory se však při absenci tohoto dekretu v květnu 1945 ustavovaly v hranicích předmnichovských politických okresů již na základě toho, že nahrazovaly někdejší okresní zastupitelstva a přebíraly okresní úřady, z nichž se staly úřady ONV.¹³

Co do složení měly být v národních výborech veškeré politické strany NF zastoupeny paritně. Tato zásada však nebyla vždy dodržována s ohledem na proměnlivou rychlost organizování politických stran v obcích a okresech.¹⁴

Vnitřní organizace ONV se roku 1945 řídila směrnicí ministerstva vnitra č. 6/1945 Ú. 1. z 19. května 1945. Svou vnitřní organizaci však národní výbory většinou přizpůsobovaly aktuálním potřebám. Závazně vnitřní organizaci ONV určil až Prozatímní organizační řád zemských a okresních národních výborů č. 299/1946 Úř. 1. z 18. ledna 1946.¹⁵ Nejvýznamnějším orgánem NV bylo plénium, jež v oblasti jeho působnosti rozhodovalo o nejdůležitějších záležitostech. Ze svého středu volilo radu, předsedu a jeho náměstký. Jako poradní orgán si plénium zřizovalo komise, v nichž byli zastoupeni členové i nečlenové NV a předsedal jim obvykle příslušný referent, který měl být zpravidla členem rady. Komise předjednávaly záležitosti předkládané radě a plénu a ty se jejich postojem většinou řídily. Rada s referenty připravovala návrhy a rozhodnutí pro plénium a vykonávala schválená rozhodnutí.

Pravomoci národních výborů však byly daleko širší, než jakými disponovaly prvorepublikové místní, okresní a zemské orgány, a to díky společensko-ekonomickým změnám, jejichž zavedení předpokládal Košický vládní program. Národní výbory se tak podílely na konfiskaci majetku Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a jejich převedení pod národní správu, vykonávaly dozor nad národními správci, jež vybíraly, dosazovaly a případně odvolávaly z jejich pozic, přijímaly opatření v souvislosti se shromažďováním německého obyvatelstva a jeho odsunem z československého území, participovaly na výkonu retribučního soudnictví a trestaly provinění proti národní cti podle malého retribučního dekretu, vydávaly

¹³ BERTELMANN, Karel. *Vývoj národních výborů do ústavy 9. května (1945–1948)*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1964, s. 118–119.

¹⁴ Tamtéž, s. 107–108.

¹⁵ BERTELMANN, Karel. Tamtéž, s. 128–130; HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: c. d., s. 444–445.

osvědčení o národní a státní spolehlivosti, ve spojení s úřady ochrany práce dohlížely na rozdělování pracovních sil. Národní výbory také získaly významné pravomoci v oblasti bezpečnosti, když jim byly podřízeny orgány Sboru národní bezpečnosti sídlící v obvodu jejich působnosti, a připadla jim péče o naplnění potřeb Rudé armády.¹⁶

Pro dočasnou správu obcí a okresů s převážnou většinou státně nespolehlivého obyvatelstva, jež znemožňovala ustavení národního výboru, měly být jmenovány správní komise (OSK). Pro okresy ministerstvem vnitra, pro obce okresním národním výborem či okresní správní komisí. Rozsahem své pravomoci se správní komise od národních výborů nelišily.¹⁷

Jak jsem již uvedl dříve, ustavil se v Teplicích-Šanově 8. května 1945 Revoluční národní výbor pod vedením Bohumila Lamoše, který převzal správu města. V revolučních národních výborech, jež živelně vznikaly především v době příchodu Rudé armády, se nejdříve na politickou příslušnost členů nehledělo, jelikož pro zajištění pořádku ve městě bylo třeba každé ochotné ruky. Postupně se však politické strany v pohraničí konsolidovaly především díky návratu předválečných členů a osob vysílaných z ústředí politických stran s úkolem zakládat lokální organizace.¹⁸ Postupně tak již v průběhu května můžeme sledovat rostoucí zastoupení příslušníků politických stran v národních výborech. V ONV, který by ustaven 17. května na společném zasedání zástupců národních výborů působících v té době na Teplicku, mělo být po několika personálních úpravách z 37 členů¹⁹ 11 osob bez politické příslušnosti, 9 komunistů, 7 národních socialistů a 6 sociálních demokratů.²⁰ V čele národního výboru stál nestraník Bohumil Lamoš, který doposud předsedal RNV v Teplicích-Šanově.²¹ Existence ONV se však stala okamžitě předmětem sporů.

V průběhu května dorazilo na ministerstvo vnitra několik dopisů kriticky se vyjadřujících o politické a národní nespolehlivosti členů teplických národních výborů, jejich nedůrazném postupu vůči Němcům a malé aktivitě při ochraně národního majetku. Jejich pisatelé proto ministerstvo vyzývali k vyslání odpovědných osob či přímo utvoření správní komise.²²

¹⁶ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: Tamtéž, s. 445. BERTELMANN, Karel. c. d., s. 93–105.

¹⁷ Vládní nařízení č. 5/1945 Sb. z 5. května 1945 o volbě a pravomoci národních výborů.

¹⁸ NA, MV I-NR, sv. 1602, kniha č. 1, Dopis Václava Holmana, nedatováno (patrně druhá polovina května 1945).

¹⁹ V zápisu ze schůze je však uvedeno, že se ONV usnesl na počtu 36 členů. NA, MV I-NR, sv. 1602, Zápis o ustanovující schůzi ONV v Teplicích-Šanově, 17. 5. 1945.

²⁰ U dvou členů nebyla politická orientace známa a dvě místa čekala na obsazení příslušnými obcemi.

²¹ NA, MV I-NR, sv. 1602, kniha č. 1, Seznam členů ONV v Teplicích-Šanově ze 17. 5. 1945.

²² Tamtéž, Hlášení Karla Vrby z 13. 5. 1945; Dopis Václava Holmana, nedatováno (patrně druhá polovina května 1945); Dopis Karla Vrby a Pavla Smrkovského, nedatováno.

Ministerstvo tyto kritiky zřejmě vyslyšelo, jelikož 17. května mu Karel Vrba, jeden ze stěžovatelů, zaslal návrh na složení OSK.²³ Dne 19. května byl jmenován členem OSK, o tři dny později byl k němu přiřazen další z kritiků teplických poměrů Pavel Smrkovský (KSČ). Za úkol jim bylo dáno sestavit po dohodě s Ing. Antonínem Podzimkem (KSČ),²⁴ jenž byl jmenován členem OSK 1. června 1945, s představiteli místního odboje a stran Národní fronty návrh dalších osob do Okresní správní komise.²⁵

Představitelé politických stran však s ustavením správní komise nesouhlasili. 25. května se proto sešel „Akční výbor českých státotvorných stran v Teplicích-Šanově“, který potvrdil stanovisko všech čtyř uskupení ustavit řádný okresní národní výbor. Zřízení OSK odmítli argumentem, že k tomu není v Teplicích-Šanově věcných, místních ani národnostních důvodů. Na schůzi byl ustanoven užší pracovní výbor s úkolem vypracovat kandidátní listinu ONV.²⁶ Návrh na složení ONV byl posléze sestaven a dle údajné dohody s tajemníkem ministerstva vnitra měla jeho volba proběhnout 3. června na veřejném shromáždění.²⁷ Tepličtí zástupci ČSSD pak sami žádali Karla Vrba, aby jmenování správní komise oddálil, že volba národního výboru je v okrese proveditelná.²⁸

Záležitost byla nakonec uzavřena 2. června na schůzi tajemníka ministerstva vnitra s teplickými sociálními demokraty, kteří hráli v úsilí zvolit v okrese nový národní výbor iniciativní roli, dosavadním předsedou ONV Bohumilem Lamošem (bezpartijní) a Ing. Podzimkem (KSČ). Zde bylo rozhodnuto ustavit v teplickém okrese správní komisi. Jako důvod bylo uvedeno, „že je česká menšina okresu Teplice-Šanov malá, že okresní národní výbor nevyjadřuje svým složením smýšlení lidu, a že konečně činitelé místních politických stran nenavrhli jednotnou kandidátní listinu pro reorganizovaný okresní výbor“. Na místě byli členy správní komise jmenováni: Karel Primas (ČSSD) coby předseda, Antonín Podzimka (KSČ) coby bezpečnostní referent a Jan Choutka (KSČ), Vojtěch Válek (KSČ), Vilém Hasík (KSČ), Josef Neumann (ČSNS), Josef Štros (ČSSD) a Martin Hynek (ČSSD) coby členové.²⁹

²³ NA, MV I-NR, sv. 1602, kniha č. 1, Návrh Karla Vrby na jmenování dočasné správní komise, 17. 5. 1945.

²⁴ Tamtéž, Jmenovací dekret Antonína Podzimka, 1. 6. 1945.

²⁵ Zvláštností je, že směrnice ministerstva vnitra č. 6/1945 Úř. l., vydaná taktéž 19. 5. 1945, výslovně určuje, že okresní správní komise se má skládat ze šesti až dvanácti členů, zatímco zde byla vytvořen orgán trojčlenný. NA, MV I-NR, sv. 1602, kniha č. 1, Záznam z vrácení dekretů členů správní komise, 5. 6. 1945; jmenovací dekret Karla Vrby, 19. 5. 1945; Jmenovací dekret Pavla Smrkovského, 22. 5. 1945; Návrh členů do okresní správní komise okresu Teplice-Šanov, 27. 5. 1945; Zpráva z 30. 5. 1945.

²⁶ Tamtéž, Zápis schůze zástupců českých státotvorných stran z 25. 5. 1945.

²⁷ Tamtéž, Dopis zástupců stran Národní fronty z Teplic-Šanova s návrhem kandidátní listiny, nedatováno.

²⁸ Tamtéž, Zpráva Karla Vrby o situaci v okrese Teplice-Šanov, 28. 5. 1945.

²⁹ Tamtéž, Záznam o schůzi na ministerstvu vnitra, 2. 6. 1945.

Dne 5. června se okresní správní komise ujala moci a vydala první dvě vyhlášky.³⁰ V průběhu měsíce ji ministerstvo doplnilo o Břetislava Vlka (ČSL) a Jaroslava Špurka (ČSSD).³¹

Složení OSK a rozdělení referátů (léto 1945) ³²		
Primas Karel	ČSSD	Předseda
Podzimek Antonín	KSČ	Místopředseda Bezpečnostní referát
Hasík Vilém	KSČ	Referát zemědělský a zásobování
Válek Vojtěch	KSČ	Referát kulturní a propagační
Choutka Jan	KSČ	Referát bytový a sociální
Hynek Martin	ČSSD	Referát školský
Štros Josef	ČSSD	Referát dopravní
Neumann Josef	ČSNS	Referát průmyslový
Špurek Jaroslav	ČSSD	Referát zdravotní
Vlk Břetislav	ČSL	Referát národního majetku

Jak je patrné z výše uvedené tabulky, zastoupení ve správní komisi nebylo zdaleka paritní. Sociální demokraté a komunisté si v tomto orgánu vytvořili převahu, zatímco národní socialisté a lidovci se až do jara příštího roku marně dožadovali rovnocenného postavení. V červnu 1945 byla žádost ČSL o přijetí jejích zástupců do OSK správní komisí odmítnuta s vysvětlením, že všichni příslušníci této strany přicházející v úvahu, jsou plně zaměstnáni jinými činnostmi.³³ Žádost ČSNS o ustavení paritního zastoupení OSK odmítla taktéž s odůvodněním, že navrhované osoby jsou plně zaměstnány na svých místech a že o rovnocenném poměru ČSNS a ČSL vůči ostatním dvěma stranám ve správní komisi bude OSK dále jednat.³⁴ Až v listopadu 1945 na žádost ČSNS, ČSL a KSČ navrhl okresní koordinační výbor socialistických stran ministerstvu vnitra, aby do OSK jmenovalo namísto odcházejícího

³⁰ V hlavičce vyhlášek je však mylně uvedeno, že jsou vydávány nově zvoleným okresním národním výborem. S ohledem na předchozí ujednání uzavřená na ministerstvu vnitra a oznámení v tisku se s největší pravděpodobností jedná o omyl. SOKA Teplice, ONV Teplice, k. 1, inv. č. 205, vyhlášky č. 1 a 2; Okresní správní komise se ujímá správní moci na okrese teplicko-šanovském. *Český sever*. 7. 6. 1945.

³¹ NA, MV I-NR, sv. 1602, kniha č. 1, Návrh Ústředního sekretariátu ČSL na doplnění OSK Teplice-Šanov, 15. června 1945.

³² Tamtéž, Přehled obsazení OSK Teplice-Šanov od jmenování do 30. 11. 1945, 13. 12. 1945.

³³ SOKA Teplice, ONV Teplice, inv. č. 239, Zápis o schůzi OSK Teplice-Šanov ze dne 21. 6. 1945.

³⁴ NA, MV I-NR, sv. 1602, kniha č. 1, Dopis předsedy OSK ministerstvu vnitra stran paritního zastoupení v OSK, 8. 9. 1945.

Antonína Podzimka (KSC) Oldřicha Šimánka (KSC), Josefa Hejska (ČSNS) a Miloslava Hrušku (ČSL).³⁵ Oldřich Šimánek nahradil Antonína Podzimka v bezpečnostním referátu, Josef Hejsek se stal referentem samosprávy a Miloslav Hruška referentem poradny pro národní správce.³⁶ Dne 22. ledna 1946 uzavřeli zástupci ústředí stran NF pro pohraniční otázky dohodu, na základě které nahradil v okresní správní komisi Vojtěcha Válka (KSC) František Vlček (ČSNS).³⁷ V březnu 1946 lidovci požádali ministerstvo vnitra o jmenování svého kandidáta do OSK. Správní komise však navrhovaného člověka nepřijala a doporučila vybrat jinou osobu.³⁸ Jak lze vyčíst ze zápisů z jednání okresní správní komise, třetí zástupce lidovců nebyl do ukončení její činnosti v červnu 1946 jmenován a sociální demokraté si až do této doby podrželi převahu nad ostatními politickými stranami v počtu referentů a obsazení postu předsedy správní komise. Na konci června 1946 již tento správní orgán nahradil nově zvolený okresní národní výbor, jehož složení odpovídalo výsledkům voleb do ústavodárného Národního shromáždění v okresním volebním obvodu. Níže uvedená tabulka zachycuje okresní správní komisi v Teplicích-Šanově v její konečné podobě.

Obsazení referátů OSK v Teplicích-Šanově (březen – červen 1946)³⁹		
1) Presidium	ČSSD	Primas Karel (předseda)
2) Vnitřní bezpečnost	KSC	Šimánek Oldřich
3) Vázané hospodářství a zemědělství	KSC	Hasík Vilém
4) Doprava a technická služba	ČSSD	Štros Josef
5) Zdravotnictví	ČSSD	Špurek Jaroslav
6) Sociální péče	KSC	Krhounková Vlasta
7) Osidlování a bytová péče	ČSL	Hruška Miloslav
8) Školství a kultura	ČSSD	Hynek Martin
9) Zajištění státního majetku	ČSL	Hašek František
10) Průmysl	ČSNS	Neumann Josef
11) Živnosti	ČSNS	Vlček František

³⁵ Tamtéž, Návrh na jmenování do OSK Teplice-Šanov, 1. 10. 1945; Soudruh Ant. Podzimek odchází. *Český sever*. 19. 9. 1945, s. 1.

³⁶ Tamtéž, Přehled obsazení OSK Teplice-Šanov od jmenování do 30. 11. 1945, 13. 12. 1945.

³⁷ NA, MV I-NR, sv. 1602, kniha č. 2, Návrhy Ústředního sekretariátu ČSNS na jmenování do OSK v Teplicích-Šanově, 13. 2. a 18. 3. 1946; Odvolání Vojtěcha Válka z OSK Teplice-Šanov Komise pro otázky osídlení při ÚV KSC, 11. března 1946; Oznámení výměny členů OSK ministerstvem vnitra, 15. 3. 1946.

³⁸ Tamtéž, Návrhy Okresního a Ústředního sekretariátu ČSL na jmenování Josefa Lišky do OSK Teplice-Šanov, 28. 3. a 5. 4. 1946; Dopis OSK Teplice-Šanov ve věci jmenování Josefa Lišky do OSK Teplice-Šanov, 23. 4. 1946.

³⁹ SOkA Teplice, ONV Teplice, k. 1, inv. č. 205, Organizace a Organizační řád OSK Teplice-Šanov, nedatováno.

12) Samospráva	ČSNS	Hejsek Josef
----------------	------	--------------

Možnost nahradit okresní správní komisi národním výborem se naskytla již na podzim roku 1945, kdy docházelo k obnově ONV a ZNV na základě delegačních voleb provedených v říjnu 1945 a spojených s volbou prozatímního Národního shromáždění. Dne 15. září 1945 se totiž ministerstvo vnitřní obrany obrátilo na OSK a všechny politické strany NF v Teplicích-Šanově s žádostí o vyjádření, zda již s ohledem na národnostní poměry v okrese, kde již mělo dle informací ministerstva pobývat 40 000 Čechů a 28 000 Němců, nastala vhodná doba k provedení volby ONV. OSK však provedení voleb společně s ostatními stranami NF odmítla s odkazem na malou znalost zdejšího prostředí ze strany osídlenců, krátkost doby pro přípravu voleb a plnou zaměstnanost vyřizováním požadavků Rudé armády.⁴⁰

2.4 Obnovení a rozvoj okresní organizace KSČ na Teplicku

Pro nedostatek dochovaného pramenného materiálu lze obnovení komunistických organizací na Teplicku dokumentovat v prvních dvou poválečných měsících pouze rámcově. Na jejich vzniku se podíleli především předváleční komunisté, kteří v pohraničí přečkali období druhé světové války, dále komunisté, kteří se sem po obnovení Československa sami navrátili a komunisté, kteří se přihlásili a dali k dispozici ústředí komunistické strany v Praze, které je vyslalo do míst, která nejvíce potřebovala iniciativní a organizačně zdatné jedince.

Zpočátku nebylo vedení KSČ pevně rozhodnuto o podobě sítě stranických organizací na severozápadě Čech. Z podnětu Sekretariátu ÚV KSČ zde vznikly hned tři krajské organizace, a to v Mostě, Děčíně a Ústí nad Labem. Během června pak zdejší oblast navštívil vedoucí Pohraničního oddělení sekretariátu ÚV KSČ Bedřich Steiner, který zkontroloval stav založených okresních a krajských organizací po politické, organizační i kádrové stránce. Ve zprávě, již pořídil na cestě z konce června 1945, konstatoval nedostatek organizačně schopných a vůdčích členů strany a potřebu posílat do pohraničí další členy strany. Pro uvedené kádrové nedostatky a odlišnou sociálně-ekonomickou charakteristiku krajů Most a Ústí nad Labem také nedoporučil sloučení těchto dvou krajských organizací.⁴¹ Přesto již na začátku července vypracovalo Organizační oddělení sekretariátu ÚV KSČ návrh na takové rozdělení Českých zemí mezi krajské stranické organizace, jež předpokládalo sloučení krajů Most, Děčín a Ústí

⁴⁰ NA, MV I-NR, sv. 1602, kniha č. 1, Dotaz ministerstva vnitřní obrany OSK Teplice-Šanov stran volby ONV, 15. 9. 1945; Odpověď OSK Teplice-Šanov na dotaz ministerstva vnitřní obrany, 20. 9. 1945.

⁴¹ NA, KSČ-ÚV 100/1, sv. 49, a. j. 373, Hlášení Bedřicha Steinera o zájezdu do pohraničních oblastí, nedatováno (červen 1946).

nad Labem a připojení některých pod ně doposud spadajících okresů k sousedním krajům Liberec a Karlovy Vary. Působnost zmiňovaných okresních organizací KSČ byla stanovena v korelaci s politickými okresy.⁴²

V průběhu května roku 1945 se dostal okres Teplice-Šanov pod pravomoc krajské organizace se sídlem v Mostě.⁴³ Nejpozději od sklonku května 1945 byl však podřízen krajské organizaci v Ústí nad Labem vedené Květoslavem Innemanem.⁴⁴

Na organizování KSČ v okrese Teplice-Šanov se bezprostředně po válce zřejmě nejvíce podíleli Antonín Podzimek, Jan Choutka, Adolf Zeman, Vojtěch Válek a Jiří Šmejkal.⁴⁵ Aktivní úlohu hrál také Vilém Hasík, který komunistickou stranu zastupoval v OSK a snad i Václav Holman, vyslaný dle vlastních slov ústředím strany na Teplicko s úkolem zakládat ve zdejších obcích organizace KSČ.⁴⁶ Z těchto sedmi jmenovaných přinejmenším tři měli být předválečnými komunisty a nejméně čtyři již před válkou působili na Teplicku. Pod jejich vedením na Teplicku do konce června vzniklo 27 místních organizací KSČ. V samotném městě Teplice-Šanov strana před začátkem července evidovala kolem 400 členů.⁴⁷

Dá se říci, že toto zakladatelské období KSČ na Teplicku ukončila I. okresní konference KSČ, jež proběhla 24. června 1945 za účasti 264 delegátů. Ta do činnosti strany v okrese vnesla jistou stabilizaci zvolením okresního výboru KSČ a stanovením programových priorit pro další práci.⁴⁸ Nicméně samotné zvolení okresního výboru, jeho předsednictva a jmenování komisí nezvyšovalo samo o sobě efektivitu okresní organizace. Podobně jako v případě sousedního okresu Ústí nad Labem i zde se komise ustavily, ale nevykonávaly činnost a po určité době byly v podstatě znovu zakládány.⁴⁹ Veškeré politické a organizační úkoly tak spočívaly na okresním sekretariátu strany a několika dalších lidech.⁵⁰

Na 16. prosinec 1945 byla připravena II. okresní konference KSČ.⁵¹ Důvod pro volbu nového okresního vedení je nutno hledat právě v nedostatku aktivních osob, nefungování komisí a přetížení sekretariátu. Ani ten však řádně neplnil svou funkci, protože byli v rámci

⁴² NA, KSČ-ÚV 100/1, sv. 5, a. j. 30, Návrh Organizačního oddělení ÚV KSČ na rozdělení krajů, 5. 7. 1945.

⁴³ Soudím tak ze skutečnosti, že kolem poloviny května 1945 pověřil krajský tajemník KSČ v Mostě vedením ústeckého okresu Maxe Friče. Teplice-Šanov přitom leží na spojnici obou těchto měst. NA, Innemann, a. j. 135, Životopis Maxe Friče, nedatováno.

⁴⁴ Po osvobození z tábora Buchenwald se Innemann vrátil do Československa, navštívil sekretariát ÚV KSČ, kde dostal instrukci založit v Ústí nad Labem krajskou organizaci, a 20. května dorazil do Ústí nad Labem. KAISEROVÁ, Kristina – KAISER, Vladimír a kol.: *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: Město Ústí nad Labem, 1995, s. 226.

⁴⁵ NA, KSČ-ÚV 100/1, sv. 49, a. j. 373, Hlášení Bedřicha Steinera o zájezdu do pohraničních oblastí, nedatováno.

⁴⁶ NA, MV I-NR, k. 1602, kniha č. 1, Zpráva a životopis Václava Holmana, nedatováno (17. – 30. 5. 1945).

⁴⁷ NA, KSČ-ÚV 100/1, sv. 49, a. j. 373, Hlášení Bedřicha Steinera o zájezdu do pohraničních oblastí, nedatováno.

⁴⁸ SOkA Teplice, OV KSČ Teplice, k. 1, inv. č. 1, I. Okresní konference KSČ v Teplicích-Šanově, 24. 6. 1945.

⁴⁹ SOkA Teplice, OV KSČ Teplice, k. 8, inv. č. 2, Zápis ze schůze OV KSČ z 10. 9. a 24. 10. 1945.

⁵⁰ Tamtéž, Zápis ze schůze OV KSČ z 10. 9. 1945.

⁵¹ Tamtéž, Zápis ze schůze OV KSČ z 25. 11. a 5. 12. 1945.

reorganizace někteří jeho členové vyměněni.⁵² Ze základních organizací se rovněž ozývaly stížnosti, že okres jejich schůze neobsazuje referenty a vůbec s nimi málo spolupracuje.⁵³ Nová okresní konference proto měla okresní výbor rozšířit a obměnit. Srovnáme-li složení OV KSČ zvolených na I. a II. okresní konferenci, zjistíme, že z původního orgánu se i v nově zvoleném objevilo jen 8 z 20 členů, což svědčí o neustálenosti tohoto orgánu a fluktuaci osob.⁵⁴ Zřejmě díky obměně okresního výboru a reorganizaci sekretariátu lze od počátku roku 1946 sledovat postupnou aktivizaci složek okresní organizace. Především řádné fungování sekretariátu hrálo klíčovou roli pro bezproblémovou politickou a organizační práci, jelikož placení tajemníci strany za pomoci administrativních sil nejen vykonávali rozhodnutí volených orgánů, ale také sami řešili každodenní agendu, jednali s dalšími představiteli stranického aparátu a shromažďovali ve svých rukou veškeré informace o politickém dění, jež sami interpretovali a předkládali voleným funkcionářům k rozhodnutí. Zastávali tak klíčovou roli při formulování výkladu a vykonávání politických rozhodnutí.⁵⁵

Jak je z předchozího odstavce patrné, funkčnost a efektivita práce stranických orgánů se odvíjela od jejich personálního obsazení. Na něj měla aktivní vliv především okresní kádrová komise, jež zkoumala vhodnost kandidátů na funkční pozice. Dále prověřovala žadatele o členství v KSČ a s kulturně-propagační komisí se podílela na přípravě stranických školení, která členy KSČ vzdělávala v oblasti komunistické ideologie a politiky, disciplinovala je a také vychovávala pro potenciální nástup na vedoucí posty.⁵⁶ Nelze se proto divit, že se v prvním roce po osvobození stala jednou z nejdůležitějších složek teplické okresní organizace KSČ. Z prostudovaných materiálů však vyplývá, že svým úkolům tato komise nedostála. Její práci již od vzniku brzdilo nejen přetížení vedoucích komunistů funkcemi, ale také zahlcení agendy spory řadových členů. Až do poloviny roku 1946 tak na jednání okresního výboru a jeho předsednictva opakovaně zaznívaly stížnosti, že komise neustále řeší vyřizování udání o národní spolehlivosti i malicherné osobní spory, jež končily na stole okresní kádrové komise i z toho důvodu, že ve většině základních organizací strany navzdory směrnicím do konce roku 1945 obdobné orgány, jež by tuto agendu vyřizovaly, nevznikly.⁵⁷ Činnost komise rovněž narušovaly osobní neshody členů okresního výboru, jež údajně hrozily přerůst ve vznik

⁵² Tamtéž, Zápisy ze schůzí OV KSČ z 5. a 12. 12. 1945.

⁵³ Tamtéž, Zápis ze schůze OV KSČ z 5. 12. 1945.

⁵⁴ Tamtéž, Zápis ze schůze OV KSČ z 26. 6. 1945.

⁵⁵ KAPLAN, Karel. *Aparát ÚV KSČ v letech 1948–1968*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 9–10.

⁵⁶ Blíže o této problematice KAŠKA, Václav. *Neukáznění a neangažovaní*. Disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948–1952. Praha: ÚSTR, 2014.

⁵⁷ SOkA Teplice, OV KSČ Teplice, k. 8, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí OV KSČ z 24. 10. 1945, 27. 1. a 17. 4. 1946; k. 39, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ z 9. 4. 1946.

vnitrostranických frakcí a zřejmě byly vedle výše uvedených skutečností dalším z důvodů jejího opakovaného doplňování, rozšiřování a volení.⁵⁸ Stručnost protokolárních zápisů z jednání okresního výboru a jeho předsednictva neumožňuje jasně určit příčinu vzniku skupinek ve vedení okresní organizace. Je možné ji hledat ve dvou typech sporů, jež se mezi komunisty v pohraničí objevovaly. Jedním z nich byla animozita mezi tzv. starousedlíky, tedy lidmi, kteří se do pohraničí po skončení druhé světové války navraceli, či zde po dobu okupace Československa pobývali, a osídlenci, kteří z vnitrozemí přicházeli nově po osvobození Československa.⁵⁹ Starousedlíci čerpali autoritu z hlubší znalosti pohraničí a jeho společnosti, ale také měli větší pochopení s německými obyvateli, a zvláště německými komunisty, s nimiž v pohraničí delší dobu žili či přímo spolupracovali. Naopak noví osídlenci z vnitrozemí si často osobní vztah k občanům německé národnosti v minulosti nevytvořili, a tak vůči nim zaujímali radikálnější postoj. Okresní vedení strany se rozpory mezi starousedlíky a novousedlíky snažilo direktivně ukončit příkazem, že těmito střety se stranické orgány nemají vůbec zaobírat, jelikož pro KSČ prostě neexistují.⁶⁰

Dále se na Teplicku projeví rozpory mezi předválečnými a novými komunisty. Staří komunisté z dlouhodobého členství ve straně čerpali autoritu a objevovaly se pokusy, aby byli jakožto „*vyzkoušení v bojích první republiky*“ upřednostňováni při obsazování kandidátek do voleb roku 1946. Naopak u nových komunistů bylo poukazováno na nedisciplinovanost.⁶¹ Zpočátku se zřejmě starým komunistům díky politickým zkušenostem dařilo obsazovat vedoucí politické funkce a udržovat si vliv na politiku strany, nicméně s masovým nábořem a školením nových členů lze předkládat postupné slábnutí jejich postavení. Počet předválečných komunistů na Teplicku, respektive v pohraničí, byl koneckonců nízký, jelikož se jednalo o oblast doposud obývanou převážně Němci, kterým byla v obnoveném Československu politická činnost upřena, a nově osídlovanou spíše mladými a doposud politicky neorganizovanými občany. Konkrétně v okrese Teplice-Šanov bylo 1. ledna 1947 evidováno 267 lidí, kteří vstoupili do KSČ před květnem 1945.⁶² Členská základna okresní organizace KSČ v Teplicích-Šanově přitom k tomuto datu čítala již 6 708 členů.⁶³

⁵⁸ Tamtéž, Zápisy ze schůzí OV KSČ z 25. 11. 1945 a 17. 4. 1946; k. 39, inv. č. 3, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ z 9. 4. 1946.

⁵⁹ Takový spor se například projevil mezi členy MO a ZO KSČ v Trnovanech. Tamtéž, Zápis ze schůze OV KSČ z 27. 1. 1946.

⁶⁰ Tamtéž, k. 8, inv. č. 2, Zápis ze schůze OV KSČ z 27. 1. 1946.

⁶¹ Tamtéž, k. 8, inv. č. 2, Zápis ze schůze OV KSČ ze 17. 4. 1946.

⁶² NA, KSČ-ÚV 100/4, sv. 4, a. j. 25, Přehled rozložení členů KSČ v MO a ZO, věkového a sociálního rozvrstvení k 31. 1. 1947.

⁶³ NA, KSČ-ÚV 100/4, sv. 98, a. j. 530, Kniha organizačního stavu krajů a okresů KSČ 1947–1949.

Již jsem se letmo dotkl otázky německých komunistů. Jelikož si komunistická strana za první republiky uchovávala internacionální charakter, tvořili zvláště v pohraničí podstatnou část členské základny právě komunisté německé národnosti. V rámci politiky odčinění Mnichova však politické strany NF usilovaly o očistu Československa po národností stránce a jeho obnovu jako státu Čechů a Slováků. Komunistická strana v tomto směru zastávala velmi nesmlouvavý postoj, prosazovala urychlený odsun Němců a tvrdé tresty v rámci retribučních soudních procesů. Z rozhodnutí předsednictva ÚV KSČ tak mohli být němečtí antifašisté do strany přijímáni jen pod podmínkou, že ovládali český jazyk a svým vstupem nepohoršovali obyvatele v místě jejich bydliště. Vedení strany svým německým soudruhům doporučovalo dobrovolné zařazení do zvláštních transportů, které je odvážely do okupačních zón v Německu a Rakousku, aby zde posílili místní komunistické hnutí.⁶⁴ Němečtí komunisté však většinou sami neměli zájem v Československu nadále zůstat. Po zpretrhání lokálních společenských vazeb se jim pohraničí odcizilo a všeobecně panující protiněmecké nálady jim neskýtaly příliš nadějnou vyhlídku na důstojný život, ani příležitost výrazněji se ve stranickém aparátu angažovat. Německým antifašistům bylo rovněž upřeno právo účastnit se aktivně či pasivně voleb do ústavodárného Národního shromáždění v roce 1946.⁶⁵

Do roku 1941 českoslovenští komunisté neuvažovali o obnovení Československa v předválečné podobě, ale naopak dávali otevřeně najevo podporu „*sebeurčení Sudet*“ a zdůrazňovali internacionální charakter politické linie KSČ. Zlom v politice komunistické strany vůči Němcům nastal po vstupu Německa do války se Sovětským svazem. Vstup Sovětů do protihitlerovské koalice byl spojen s přehodnocením postoje komunistů vůči prezidentu Benešovi, exilové vládě i nekomunistickému odboji v Československu. Když vedení SSSR roku 1943 souhlasilo s Benešovým návrhem, aby po skončení války došlo k odsunu většiny občanů německé národnosti z Československa, i českoslovenští komunisté se s myšlenkou odsunu ztotožnili a postupem času ji, ve snaze získat si podporu většiny národa, velmi tvrdě prosazovali a důsledně prováděli.⁶⁶ Němečtí soudruzi však nadále doufali, že jim jako antifašistům bude umožněno, aby se v Československu plně politicky angažovali.

V prvních týdnech a měsících po osvobození Československa se tak němečtí komunisté zapojili do činnosti lokálních organizací KSČ a podíleli se na vzniku revolučních národních výborů. Na začátku května v pohraničí též začaly vycházet česko-německé tiskoviny, jejichž

⁶⁴ NA, KSČ-ÚV 02/1, sv. 1, a. j. 4, Zápis ze schůze předsednictva ÚV KSČ ze 4. 6. 1945.

⁶⁵ Zákon č. 65/1946 Sb. o Ústavodárném národním shromáždění v člancích 3 a 4 ustanovil, že právo volit a být volen do Ústavodárného národního shromáždění mají pouze občané Československé republiky české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti.

⁶⁶ KOVAŘÍK, David. Němečtí příslušníci KSČ v období nacistické okupace: stav poznání a stručný souhrn. In: *Český a slovenský komunismus (1921–2011)*. Praha: ÚSD AV ČR a ÚSTR, 2012, s. 55–57.

tisk byl výnosem ministerstva vnitra z 5. června 1945 zastaven. Z rozhodnutí ÚV KSČ mohla stranická činnost německých komunistů spočívat jen v podpoře českých soudruhů a v místech, kde doposud nebyla ustavena komunistická organizace, měli postupovat v souladu s orgány lidové správy.⁶⁷ S touto stranickou linií seznamoval Bedřich Steiner při svých návštěvách na severozápadě Čech členy podřízených stranických organizací a prosazoval její uskutečnění.⁶⁸

Postoj vůči komunistům německé národnosti se dotýkal i českých komunistů ze smíšených manželství, kteří se rekrutovali z předválečných komunistů z pohraničí. Jim nebyla činnost přímo zakázána, nicméně se zdá, že nebylo vítáno, aby stranu přímo reprezentovali. Takový byl zřejmě případ představitele krajského výboru KSČ v Ústí nad Labem Josefa Franze. Ten byl na I. krajském sjezdu KSČ konaném v srpnu 1945 zvolen krajským předsedou strany, nicméně ještě na podzim ze své pozice odstoupil. Dle tvrzení krajského administrátora Rudého práva v Ústí nad Labem tak učinil právě pro německou národnost své manželky.⁶⁹

Jak již bylo uvedeno dříve, okresní organizaci KSČ podléhaly organizace základní. Úkolem okresního vedení strany bylo udržovat s nimi komunikaci, dohlížet na jejich činnost, poskytovat jim radu, vyřizovat jejich dotazy a odvolání, seznamovat je s usneseními nadřízených orgánů strany a koordinovat v rámci okresu jejich naplňování. Ke splnění výše uvedených povinností si okresní organizace vytvořila sbor důvěrníků, respektive referentů, kteří měli na starosti instruktáž základních organizací.⁷⁰

Základní organizace KSČ se podle oblasti své působnosti dělily na místní, zakládané členy strany v místě bydliště, a závodní, ustavované na veškerých pracovištích, tedy nejen v závodech. Úkolem místních organizací KSČ bylo řídit činnost zástupců KSČ v místním národním výboru a členové strany do tohoto orgánu veřejné správy zvolení se místním organizacím za svou činnost zodpovídali. Dále místní organizace koordinovaly působení svých členů v masových organizacích. Pro zajištění kontaktů s řadovými členy jmenovaly výbory místních organizací desítkové důvěrníky.⁷¹

Na pracovištích zakládali komunisté závodní organizace. Jejich úkolem bylo dohlížet na chování komunistických zaměstnanců na pracovišti a usměrňovat jejich činnost v odborovém hnutí, rovněž kontrolovaly výrobu a pracovní podmínky zaměstnanců. Privilegované postavení

⁶⁷ KOVAŘÍK, David: Nechtění soudruzi. Němečtí komunisté v poválečném Československu (1945–1946). In: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Praha: ÚSD AV ČR, 2011, s. 88–96.

⁶⁸ NA, KSČ-ÚV 100/1, sv. 49, a. j. 373, Hlášení Bedřicha Steinera o zájezdu do pohraničních oblastí, nedatováno.

⁶⁹ NA, KSČ-ÚV 100/1, sv. 49, a. j. 375, Dopis J. Hendrycha krajskému sekretáři KSČ Innemanovi, 30. 8. 1945.

⁷⁰ SOkA Teplice, Teplice OV KSČ, k. 8, inv. č. 2, Zápis ze schůze OV KSČ z 25. 11. 1945 a 17. 4. 1946.

⁷¹ LINHART, Martin. *KSČ a politický vývoj v okrese Ústí nad Labem v letech 1945–1948*. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, s. 39; *Organizační řád Komunistické strany Československa přijatý VIII. sjezdem KSČ dne 28. – 31. března*. Praha: ÚV KSČ, 1946, s. 26–31.

závodních organizací se projevovalo ve skutečnosti, že ačkoliv byli komunisté organizováni v místě bydliště, členské příspěvky platili v závodní organizaci, kde spočívalo těžiště jejich působnosti.⁷²

Aby politická rozhodnutí orgánů strany pronikla rychle i mezi řadové členy, vytvářeli komunisté již od června 1945 systém desítkových důvěrníků.⁷³ Na starost dostávali skupinu členů, kterým měli předávat ke čtení oběžníky okresní organizace strany, seznamovat je s aktuálními politickými událostmi a stranickou linií k nim příslušnou. Široké uplatnění našli též ve volební kampani roku 1946, kdy měli zajišťovat osobní agitaci mezi obyvateli.

Vývoj počtu členů komunistické strany zaznamenal v prvním roce obnovené republiky rychlý vzrůst. Dne 20. června 1945 strana čítala v samotném městě Teplice-Šanov přibližně 400 členů.⁷⁴ Do 7. prosince téhož roku se jejich počet zvýšil na 3 647. V první polovině roku 1946 zahájili komunisté v rámci nástupu do voleb získávací kampaň, jejímž prostřednictvím členská základna KSČ v teplickém okrese vzrostla na 5 600 osob.⁷⁵ Statistické výkazy do konce roku 1946 bohužel nepřinášejí na úrovni okresů stratifikaci členů dle povolání, věku a pohlaví, jež by mohla poskytnout bližší představu o změnách ve struktuře členské základny ve sledovaném období.

2.5 Volby 1946

Volby do ústavodárného Národního shromáždění skýtaly československým občanům první příležitost, aby dali najevo, která strana se má postavit do čela pokračujícího budování nového Československa.

Způsob provedení voleb stanovil zákon č. 67/1946 Sb., o volbě ústavodárného Národního shromáždění. Termín voleb, jehož určení se stalo předmětem delších sporů mezi stranami NF, byl nakonec stanoven na 26. květen 1946.⁷⁶ Jednání o volebním zákoně vyústila v upřednostnění volebního systému poměrného zastoupení. Z období první republiky byla zachována též volební povinnost. Aktivní volební právo bylo rozšířeno snížením věkové

⁷² LINHART, Martin. c. d., s. 39; *Organizační řád Komunistické strany Československa přijatý VIII. sjezdem KSČ dne 28. – 31. března*. Praha: ÚV KSČ, 1946, s. 24–26.

⁷³ SOkA Teplice, OV KSČ Teplice, k. 1, inv. č. 1, III. Okresní konference KSČ v Teplicích-Šanově, 24. 2. 1946; k. 8, inv. č. 2, Zápis ze schůze OV KSČ z 26. června 1945.

⁷⁴ NA, KSČ-ÚV 100/1, sv. 49, a. j. 373, Hlášení Bedřicha Steinera o zájezdu do pohraničních oblastí, nedatováno.

⁷⁵ NA, KSČ-ÚV 100/4, sv. 41, a. j. 252, Organizační stav okresu Teplice-Šanov ke dni 7. 12. 1945; Stav členstva ke dni 1. 6. 1947.

⁷⁶ Blíže CHARVÁT, Jakub. Analýza průběhu a výsledků voleb do Národního shromáždění konaných v roce 1946. In: *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*, s. 35–37.

hranice na 18 let. V případě pasivního volebního práva byl věkový census stanoven na 21 let.⁷⁷ Ve srovnání s meziválečným obdobím bylo volební právo rozšířeno na příslušníky armády a bezpečnostních složek. Právo zúčastnit se voleb bylo naopak omezeno na československé občany české, slovenské či jiné slovanské národnosti. Tato regulace neodpovídala demokratickým zásadám, nicméně je třeba ji hodnotit s ohledem na tehdy zjištěnou národnostní problematiku.⁷⁸ Odepřením hlasovacího práva občanům neslovanské národnosti však byl učiněn precedens pro další, již totalitní opatření týkající se voleb.⁷⁹ Voličům, kteří nepřijali systém Národní fronty, bylo ve volbách umožněno vyjádřit svůj nesouhlas s politickým systémem odevzdáním tzv. bílých lístků. Této možnosti však využilo minimum voličů.⁸⁰

Národní fronta se 16. ledna a 23. března usnesla na slušně vedeném volebním boji a strany se v tomto směru zavázaly, že nebudou kritizovat politiku NF a vlády a budou jen vysvětlovat programové změny, o jejichž uplatnění usilují. Rovněž se dohodly, že po volbách opět utvoří Národní frontu a společně sestaví novou vládu.⁸¹ Navzdory těmto ujednáním však volební klání probíhalo ve velmi bojovné atmosféře.

Komunisté se především snažili vyvolat dojem strany, jež je iniciátorem společenských a hospodářských změn v Československu. Na důkaz svého nasazení ve prospěch republiky zdůrazňovali odbojové aktivity svých členů. Do programu si dali řadu konkrétních požadavků, které voliče oslovili více než obecná a neprůrazná hesla jiných politických stran.⁸² Organizováním neplacených směn se rovněž snažili vzbudit dojem nezištnosti svého pracovního nasazení.

Program, s nímž šli komunisté do volebního klání, byl připraven již v prosinci 1945 a svým obsahem vycházel z Košického vládního programu. Především v oblasti národohospodářství bylo třeba řešit otázku přidělu konfiskovaných zemědělských usedlostí a živností národních správcům a rozhodnout o osudu průmyslových konfiskátů. Právě výše uvedená témata spojená s osidlováním pohraničí oslovovala na severozápadě Čech nejvíce občanů. Důraz komunisté také kladli na pokračování v obnově československé ekonomiky a dosažení předválečné produkce prostřednictvím dvouletého hospodářského plánu.

⁷⁷ V důsledku snížení hranice aktivního volebního práva se e zvýšil počet prvovoličů, který v roce 1946 dosahoval čtvrtiny celkového počtu voličů. Věkové skupiny 15 – 19 s 20 – 24 let byly u mužů nejpočetnější a po válce je charakterizoval optimismus, který v nich mohl podpořit „nekritičnost a neracionálnost“. BROKLOVÁ, Eva. Volební zákony pro parlamentní volby 1946 v Československu. In: *Stránkami soudobých dějin*, s. 83.

⁷⁸ CHARVÁT, Jakub. c. d., s. 27–28.

⁷⁹ BROKLOVÁ, Eva. c. d., s. 89.

⁸⁰ Blíže CHARVÁT, Jakub. c. d., s. 30–33.

⁸¹ KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 59.

⁸² Tamtéž, s. 59–60.

Jelikož své postavení v řadách dělnictva považovali komunisté za uspokojivé, cílili svou volební kampaní především na národní správce v živnostech a zemědělství a na mládež.⁸³ Národním správcům komunisté slibovali především provedení zkráceného přídelu konfiskátů. Za účelem jejich podchycení ve městech svolávali schůze národních správců, které vyvrcholily konferencí národních správců konanou v Ústí nad Labem. Pořádali též okresní pracovní konference živnostníků, jež následoval celostátní sjezd živnostníků v Praze. Zatímco drobným živnostníkům komunisté vyjadřovali podporu, velkoobchody měli zájem zestátnit.⁸⁴

Ve snaze získat pro sebe podporu venkova, připomínali komunisté rolníkům, že konfiskované usedlosti získali do národní správy díky politické linii v zemědělství, kterou představuje ministr příslušného resortu komunista Ďuriš. V předvolební kampani pak komunisté z ministerstva zemědělství a Osidlovacího úřadu slavnostně předávali zemědělcům půdní dekrety. Podle názoru ministerstva zemědělství byla tímto krokem rolníkům předána do vlastnictví usedlost, kterou doposud pouze spravovali. Ostatní politické strany však předávání dekretů napadaly jako zavádějící agitaci, jelikož na základě předaných dekretů nebylo možné půdu zapsat jako vlastnictví do pozemkových knih.⁸⁵ Komunisté tuto kritiku odmítali a odsuzovali jako zlehčování autority lidově demokratické republiky.⁸⁶ Na Teplicku takto 4. května slavnostně převzali půdní dekrety od zástupce ministra zemědělství ing. Koťátka zemědělců v Žalanech.⁸⁷ S cílem oslovit rolníky komunisté rovněž vysílali do vesnic pracovní brigády z průmyslových závodů, aby zde spravovaly zemědělské nářadí a stroje.⁸⁸ Společně s pracovními brigádami plánovali komunisté vysílat na venkov i lékaře, aby zdarma prohlédli a vyšetřili manželky rolníků a děti. Veterináři pak měli prohlédnout dobytek a stáje. V odlehlých vesnicích měli členové národních výborů vypomáhat se samosprávou.⁸⁹ Na okresním sekretariátu komunisté zemědělcům rovněž zdarma poskytovali právní porady.⁹⁰ Jak je vidno, kladli komunisté důraz na osobní agitaci a nasazení mnoha řadových členů do získávací kampaně. Pod heslem „*každý člen strany každodenním agitátorem*“ přesvědčovali neorganizované občany k volbě komunistů či vstupu do jejich řad, roznášeli letáky a vylepovali plakáty. Páteří kampaně byli desítkoví důvěrníci, kteří procházeli školením a hráli roli převodové páky mezi okresním sekretariátem strany, základními organizacemi a členstvem.⁹¹

⁸³ SOkA Teplice, Teplice OV KSČ, k. 8, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí OV KSČ z 21. 3. a 26. 6. 1946.

⁸⁴ Tamtéž, Zápis ze schůze OV KSČ ze 17. 4. 1946.

⁸⁵ Dekrety na Litoměřicku. *Nová doba*. 17. 5. 1946, s. 4.

⁸⁶ Platí dekrety nebo neplatí? *Sever*. 2. 5. 1946, s. 1.

⁸⁷ SOkA Teplice, ONV Teplice, inv. č. 240, Zápis o schůzi OSK ze dne 25. dubna 1946; Slavný den zemědělců teplického okresu. *Sever*. 7. 5. 1946, s. 1.

⁸⁸ SOkA Teplice, Teplice OV KSČ, k. 8, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí OV KSČ z 21. 3. a 17. 4. 1946.

⁸⁹ Tamtéž, Zápis ze schůze OV KSČ ze 17. 4. 1946.

⁹⁰ Tamtéž, Zápis ze schůze OV KSČ z 10. 5. 1946.

⁹¹ Tamtéž, Zápisy ze schůzí OV KSČ z 21. 3. a 17. 4. 1946.

Sílu komunistické strany pak měly v předvolebním období demonstrovat masové akce, mezi něž na Teplicku, podobně jako na jiných místech, patřily oslavy 1. máje,⁹² které komunisté pořádali samostatně, oslavy 5. května na památku pražského povstání a oslavy 9. května na připomínku konce 2. světové války, jež organizovaly politické strany NF společně.⁹³ Předvolební kampaň zakončil 25. května projev Antonína Zápotockého, vedoucího kandidátky KSČ v ústeckém volebním kraji, v Teplicích-Šanově.⁹⁴

Národní socialisté v předvolební kampani především vyjadřovali podporu bezpodmínečnému vystěhování Němců, včetně antifašistů. Zemědělce se snažili získat příslibem nestranného výběru uchazečů o konfiskovanou půdu, podporou scelování a družstevnictví, jehož jednostranné upřednostňování však odmítali.⁹⁵ Živnostníkům nabízeli ochranu a podporu poskytováním snadno dosažitelných půjček. Ve své kampani se národní socialisté vymezovali především vůči komunistům, jejichž údajné zneužívání závodních rad v závodech označovali za totalistické, a proti sociálním demokratům.

Sociální demokraté naopak ve srovnání s komunisty a národními socialisty sice podporovali odsun Němců, ale vůči německým antifašistům a členům smíšených manželství zaujímalí vstřícné stanovisko. Jejich nucený přesun za hranice Československa odmítali. Na veřejných vystoupeních a v tisku vyjadřovali podporu mechanizaci venkova, odstranění zbytečných meziobchodů či přemístění průmyslových provozů z pohraničí tak, aby nebylo ochromeno. Ve shodě s komunisty se hlásili ke sjednocení tělovýchovy a k rychlému převedení konfiskátů do vlastnictví národních správců. Ve své agitaci se vymezovali jak vůči národním socialistům, jimž vyčítali opuštění socialistického bloku a rezervovanost vůči sjednoceným zájmovým organizacím (Revoluční odborové hnutí, Svaz české mládeže), i vůči komunistům, jež kritizovali za agresivní volební boj. Ve své kampani sociální demokraté rovněž vyvraceli mezi obyvatele rozšiřované tvrzení, že se po volbách jejich strana sloučí s KSČ.

Volby do ÚNS znamenaly pro komunisty v pohraničí obrovský úspěch, a to ve srovnání s výsledky v celé republice i v českých zemích. Zatímco v českých zemích získala KSČ 40,2 %, ČSNS 23,6 %, ČSL 20,2 % a ČSSD 20,2 % hlasů, ve všech okresech ústeckého volebního kraje, s výjimkou Teplicka, obdrželi komunisté přes polovinu volebních lístků. V okrese

⁹² Tamtéž, Zápis ze schůze OV KSČ ze 17. 4. 1946.

⁹³ Tamtéž, Zápis ze schůze OV KSČ ze 17. 4. 1946.

⁹⁴ Tamtéž, Zápis ze schůze OV KSČ z 10. 5. 1946.

⁹⁵ HARNA, Josef (ed.). *Politické programy českého národního socialismu*, s. 228–229.

Teplice-Šanov byly výsledky hlasování následující: KSČ 45,7 %, ČSSD 27,7 %, ČSNS 20,7 % a ČSL 5,6 % hlasů.

Ač tedy komunisté na Teplicku dosáhli v republikovém i zemském srovnání nadprůměrných volebních výsledků, stali se pro komunisty nejslabším okresem v ústeckém kraji a nadále se zde museli spoléhat na spolupráci s další stranou Národní fronty, aby mohli prosazovat svou politiku, zatímco v sousedních okresech si mohli dovolit postupovat všem ostatním politickým oponentům navzdory.

3. Období 1946–1948

3.1 Povolební situace v OV KSČ a ONV Teplice-Šanov

Výsledky voleb znamenaly pro teplické komunisty velké zklamání, a to zvláště v porovnání s dalšími okresy ústeckého volebního kraje, kde všude získali nadpoloviční většinu hlasů. V jednání o obsazení míst předsedů jednotlivých referátů ONV proto museli nalézt shodu s další politickou stranou. Komunisté měli dle výsledků voleb nárok na obsazení pěti míst v radě ONV, a tedy i pěti referátů. Pořadí upřednostňovaných referátů pro jednání s dalšími stranami si stanovili následovně: 1) vnitřní bezpečnost, 2) zemědělský, 3) živnostenský, 4) sociálně-zdravotní, 5) kulturní a školský. Zpočátku komunisté doufali ve vydání vládního nařízení, jež určí, že právo na obsazení místa předsedy ONV a MNV budou mít strany, jež ve volbách zvítězily, ale k tomu nakonec nedošlo.⁹⁶ Směrnice ministra vnitra z 13. června 1946 o volbě složek národních výborů sice stanovovala pro sestavení rady NV zásadu poměrného zastoupení. Pro volbu předsedy a místopředsedů však za určitých podmínek připouštěla sdružování politických stran.⁹⁷

O přidělení referátů začali komunisté vyjednávat se sociálními demokraty, kteří byli dohodě přístupní. Pokoušeli se sice dosáhnout odstranění Karla Primase z postu předsedy ONV, ale v tomto směru sociální demokraté ustupovat nehodlali. Aby nezůstali v izolaci a zabránili potenciální koalici mezi sociálními demokraty a národními socialisty, rozhodli se komunisté nakonec, ač neochotně, postoupit sociálním demokratům post předsedy ONV. S ČSSD měli údajně ujednáno, že přenechají-li jim předsedu ONV a dva referáty, budou si sami moci vybrat jakýchkoliv pět ostatních referátů.⁹⁸ Jejich jednání o koalici se sociálními demokraty však z bohužel neznámých důvodů skončila neúspěchem.

Jak již bylo dříve řečeno, první volby do národních výborů proběhly až roku 1954. V roce 1946 došlo k obnově národních výborů na základě vládního nařízení č. 120/1946 Sb. a prováděcích směrnic ministerstva vnitra z 6. a 15. června 1946.

Plénum nově vzniklého ONV se poprvé sešlo na své ustavující schůzi 30. června 1946. KSČ v tomto orgánu získala 17 křesel, ČSSD 10, ČSNS 7 a ČSL 2. Sociální demokraté však oznámili, že se sdružují se zástupci ČSNS a společně s lidovci zvolili předsedou ONV Karla

⁹⁶ SOkA Teplice, Teplice OV KSČ, k. 8, inv. č. 2, Zápis ze schůze OV KSČ ze 4. 6. 1946.

⁹⁷ BERTELMANN, Karel. c. d., s. 172–175.

⁹⁸ SOkA Teplice, Teplice OV KSČ, k. 8, inv. č. 2, Zápis ze schůze OV KSČ z 11. 6. 1946.

Primase. V předsednictvu ONV získala KSČ dva místopředsedy, ČSNS jednoho.⁹⁹ V dvanáctičlenné radě ONV obsadila KSČ 5 míst, ČSSD 3, ČSNS 3 a ČSL 1. Rozdělení předsednictví referátů a rozsah jejich kompetence byly rozhodnuty dohodou všech politických stran. Jak je patrné z tabulky umístěné níže, komunisté svými zástupci opět obsadili především bezpečnostní, zemědělský a osidlovací referát, sociální demokraté si podrželi post předsedy ONV a národní socialisté znovu získali referát živností a průmyslu.¹⁰⁰

Obsazení referátů ONV v Teplicích-Šanově (4. 7. 1946)		
Předseda	Primas Karel	ČSSD
1. Vnitřní bezpečnost	Gerner Vojtěch	KSČ
2. Zemědělství	Hasík Vilém	KSČ
3. Doprava a technická služba	Štros Josef	ČSSD
4. Zdravotní a vázané hospodářství	Špurek Jaroslav	ČSSD
5. Sociální a družstevní	Krhounková Vlasta	KSČ
6. Osidlovací a bytová péče	Fidrmuc Evžen	KSČ
7. Školství a kultura	Šmat Josef	KSČ
8. Zajištění státního majetku	Hruška Miloš	ČSL
9. Správa živností a průmyslu	Neumann Josef	ČSNS
10. Živnostensko-právní	Vlček František	ČSNS
11. Samospráva a finanční	Hejsek Josef	ČSNS

V komunistickém Severu byl za příčinu skutečnosti, že předsedou ONV není komunista, nýbrž nekomunisty prosazený Primas, označen osobní kult (zřejmě Karla Primase) a porušení daného slova. V dalším článku bylo na stránkách týdeníku uvedeno, že komunisté sice nabízeli na předsedu vlastního kandidáta, přesto však měli sociální demokraté „pomocí zákulisní diplomacie“ prosadit svého člena.¹⁰¹ Sociálně demokratická Nové doba kontrovala komunistům velmi ostrým tónem: „*Tepličtí komunisté musí vzít na vědomí, že strana sociálně demokratická není u nich v podnájmu, že se nedá jimi ani komandovat ani znásilňovat, ale že si bude dělat politiku svou, ať se to komunistům líbí nebo nelíbí.*“¹⁰² Autor dále uvedl, že podpora Karla Primase byla dohodnuta i s komunisty a ti teprve dodatečně tvrdí, že údajně

⁹⁹ Nastupují noví zástupci lidu. *Sever*. 2. 7. 1946, s. 1.

¹⁰⁰ SOkA Teplice, ONV Teplice, inv. č. 3, Zápis o schůzi rady ONV ze dne 4. 7. 1946.

¹⁰¹ Ještě k volbě ONV v Teplicích. *Sever*. 9. 7. 1946, s. 4; Respektovat vůli lidu. *Sever*. 9. 7. 1946, s. 6.

¹⁰² Komunisté „kápili božskou“. *Nová doba*. 12. 7. 1946, s. 1

stavěli svého kandidáta.¹⁰³ Jak jednání na půdě koordinačního výboru NF probíhala a jaké bylo dosaženo dohody, není bohužel pro absenci archivních dokumentů možné jednoznačně určit. Z protokolů OV KSČ vyplývá, že komunisté sice ustoupili ve věci volby Karla Primase předsedou ONV, na druhou stranu pro případ potřeby obsadit veškeré referáty ONV odhlasovali na schůzi OV KSČ nejvhodnější kandidáty na místa veškerých referentů i předsedy ONV.¹⁰⁴

V reakci na volbu Karla Primase předsedou ONV podala KSČ 4. července 1946 stížnost na průběh volby předsednictva a rady ONV. Většina námitek se týkala procesní stránky věci, nicméně objevila se mezi nimi též žádost o postoupení šestého mandátu v radě ONV, který byl údajně neoprávněně přiřčen straně lidové.¹⁰⁵ Komunisté si od vznesení stížnosti slibovali dosažení opakování voleb. Než však ZNV přijal v této věci rozhodnutí, pokračovali ve vyjednávání na půdě koordinačního výboru NF o získání šestého člena rady ONV a dalších změnách v národním výboru.¹⁰⁶

3.2 Teplická „aféra“

V dubnu roku 1947 vyvolalo Rudé právo v Teplicích-Šanově senzaci, když oznámilo, že ve skladech bývalé Nationalsozialistische Volkswohlfahrt (NSV) členové někdejší OSK a zaměstnanci jejího úřadu zpronevěřili zboží v hodnotě 10 milionů Kčs.¹⁰⁷

Ze strany komunistů se jednalo o cíleně roznicený konflikt, kdy jim jako vhodná záminka posloužilo ukončené šetření prováděné od jara roku 1946 v Teplicích-Šanově vyšetřující komisí Zemského národního výboru.¹⁰⁸ Právě v dubnu 1947 komise na zasedání ZNV předložila závěrečnou zprávu, které se komunistický tisk obratem chopil.

Záležitost se stala ihned předmětem jednání plenární schůze ONV dne 23. dubna, kde vystoupil zástupce ZNV a revizní zprávu přečetl. Ta bohužel nebyla do archivu uložena jako příloha zápisu z plenárního zasedání ONV, na základě prostudovaných materiálů tak mohu hodnotit politický rozměr popisované aféry, nikoliv již počínání představitelů někdejší OSK při správě skladů NSV. Na jednání pléna se členové nekomunistických stran shodli, že revizní

¹⁰³ Zápis z ustavující schůze ONV a volby jeho předsednictva, který by do věci vnesl větší jasno, jsem bohužel ve fondu ONV Teplice-Šanov nenalezl.

¹⁰⁴ SOKA Teplice, Teplice OV KSČ, k. 8, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí OV KSČ ze 4. a 6. 6. 1946.

¹⁰⁵ SOKA Teplice, ONV Teplice, inv. č. 63, Zápis o plenární schůzi ONV Teplice-Šanov ze dne 23. 4. 1947.

¹⁰⁶ SOKA Teplice, OV KSČ Teplice, k. 3, inv. č. 39, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ z 13. 9. 1946; k. 8, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí OV KSČ z 3. a 14. 3. 1947.

¹⁰⁷ Těžká bomba Rudého práva do Teplic-Šanova. *Severočeská nová doba*. 18. 4. 1947, s. 3; SOKA Teplice, ONV Teplice, inv. č. 11, Zápis o mimořádné schůzi rady ONV Teplice-Šanov ze dne 15. 4. 1947.

¹⁰⁸ Očista našeho pohraničí. *Sever*. 19. 2. 1946, s. 1; Vyšetřující kontrolní komise v Teplicích-Šanově. *Sever*. 26. 2. 1946; Zatýkáni v Teplicích. *Krušnohorské slovo*. 1. 3. 1946, s. 2.

zpráva je psána jednostranně a s politickým podtextem. Otevřeně vystoupili především předseda ONV Karel Primas (ČSSD), který byl Rudým právem jmenovitě hnán k zodpovědnosti, a Ing. Josef Neumann (ČSNS). Komunisté na schůzi a nadále i v tisku útočili přímo na Aloise Říhu, který byl pověřen likvidací skladů a nesl přímou zodpovědnost za jejich účetnictví. Obvinili jej, že jako člen ČSSD z prostředků NSV platil zaměstnance stranického sekretariátu. Příslušníkům nekomunistických stran, kteří byli členy OSK či zaměstnanci jejího úřadu, bylo kladeno za vinu, a to i v revizní zprávě, že ve snaze vyhnout se opatřením měnové reformy ukládali do pokladny NSV peníze ve staré měně jako zálohu na zboží, které později odeberou. Skutečnost, že si někteří politici kupovali ze skladů zboží, obrátili komunisté v kritiku, že si zde opatrovali věci „*lidé s konexemi*“ a „*zatímco dělnictvo v továrnách zápasilo s výrobními obtížemi, teplická smetánka vyjídala koryto*“. Jak citovaný obrat naznačuje, atmosféra kolem údajné zpronevěry ve skladech byla velmi emotivní. Komunisté ve svých obviněních rovněž hráli na nacionalistickou strunu. Na základě skutečnosti, že ve skladu pracovali lidé německé národnosti, tvrdili, že ve skladech pod patronací sociálních demokratů „*hnízdili nacisté*“ a že bylo dovoleno, aby byl československý majetek odvážen za hranice.¹⁰⁹ Naopak sociální demokraté a národní socialisté se bránili, že zboží ve skladech nakupovali na základě povolení ministerstva vnitřního obchodu a jednalo se o drobné věci, které byly řádně evidované, nahlášené Fondu národní obnovy (FNO) a především zaplacené, tudíž se nemohlo jednat o zpronevěru. Komunisty naopak napadli, že v revizní zprávě chybí zboží, které tehdejší bezpečnostní referent Podzimek (KSC) odvážel po autech a jež zaplacené vůbec nebylo. Předsedu revizní komise ZNV Denkera obvinili, že zprávu napsal jednostranně, polovičatě a s politickými motivy.¹¹⁰ Rovněž nekomunistický tisk si se Severem v barvitosti nezdal a působení Antonína Podzimka přirovnával k „*řádění Rudé pěsti*“ a „*samovládě*“. V rámci bouřlivé diskuse na plénu ONV, kde byla revizní zpráva přečtena, vyzvali komunisté k ukončení politiky protikomunistického bloku, spolupráci všech stran NF a k odstoupení Karla Primase do vyšetření případu, jelikož jej činili jakožto představeného ONV za situaci ve skladech NSV zodpovědným. Pro vyslovení nedůvěry Karlu Primasovi hlasovalo všech 17 komunistů, naopak 18 příslušníků ostatních stran jej podpořilo. Na návrh národního socialisty Neumanna se nakonec plénum ONV usneslo, že požádá ZNV o zahájení disciplinárního řízení

¹⁰⁹ Revizní zpráva o teplické aféře zveřejněna. *Sever*. 29. 4. 1947, s. 3 a 6.

¹¹⁰ SOKA Teplice, ONV Teplice, inv. č. 63, Zápis o plenární schůzi ONV Teplice-Šanov ze dne 23. 4. 1947; Těžká bomba Rudého práva do Teplíc-Šanova. *Severočeská nová doba*. 18. 4. 1947, s. 3; Ostouzení ONV v Teplících-Šanově. *Krušnohorské slovo*. 25. 4. 1947, s. 3; Desetimilionové zpronevěry na ONV v Teplících-Šanově – a skutečnost. *Severočeská nová doba*. 25. 4. 1947, s. 1–2. Komunisté zahájili tažení za většinu národa. *Krušnohorské slovo*. 2. 5. 1947, s. 1; Teplická „zpronevěra“ a kolem ní. *Severočeská nová doba*. 9. 5. 1947; Kdo také projevoval nedůvěru předsedovi ONV v Teplících-Šanově. *Severočeská nová doba*. 9. 5. 1947, s. 3; Teplická aféra na pokračování. *Sever*. 13. 5. 1947, s. 1–2.

proti reviznímu úředníkovi Denkerovi a na Rudé právo za článek o desetimilionových zpronevěrách podá žalobu. Hlasy všech zastupitelů bylo rozhodnuto ZNV požádat o zjištění, které zboží jednotlivé politické strany a jejich členové ze skladů odebrali a případně nezaplátili.¹¹¹

V okresním výboru KSČ panovala po skončení dubnové schůze pléna ONV spíše spokojenost. Zástupcům strany v národním výboru byla jen vytýkána malá bojovnost. Člen okresního výboru strany Formánek však konstatoval špatné načasování článku v Rudém právu, který stál na počátku celého konfliktu. Komunisté totiž na základě svých námitek k volbě rady ONV, které 4. července 1946 podali Zemskému národnímu výboru, sice dosáhli uznání, že post v radě ONV byl onehdy straně lidově přiřčen neprávem a přináleží straně komunistické, nicméně náprava v této věci připadla zrovna na dubnové plenární zasedání ONV, kde komunisté již útočili na ostatní strany za podíl na údajném rozkrádání majetku někdejší NSV. Za dané situace se pak národní socialisté v rámci spolupráce rozhodli odvolat vlastního zástupce z rady ONV ve prospěch lidovců, aby zde tito neztratili zastoupení. Získání šestého radního pro KSČ v atmosféře semknutosti nekomunistů tak ztratilo potenciál narušit jejich spolupráci.¹¹²

Komunisté byli rozhodnuti akci dále stupňovat články v tisku, pořádáním veřejných schůzí o případu, posíláním rezolucí na ONV a ZNV žádajících zjednání nápravy a odvolání provinilých politiků z veřejných funkcí. Na základě obvinění vznesených vůči někdejšímu bezpečnostnímu referentovi OSK se komunisté rozhodli pozvat poslance Antonína Podzimka do Teplic-Šanova, aby vystoupil na táboru lidu a očistil se z nařčení. Za cíl celé kampaně si kladli získání členů ČSSD na svou stranu proti Karlu Primasovi. Od kampaně si slibovali ani ne tak jeho odchod z pozice předsedy ONV, ale diskreditaci jeho osoby, která mu prohraje příští volby. Zástupce z krajského výboru KSČ teplickým soudruhům doporučoval pokračovat v kampani až do důsledků, „*třeba i za cenu Podzimka*“.¹¹³

Na 16. květen komunisté naplánovali veřejný projev Antonína Podzimka v Městském divadle. Otevřeným dopisem vyzvali k účasti i vedoucí osoby nekomunistů v ONV Primase (ČSSD) a Neumanna (ČSNS) a redakce krajských listů obou socialistických stran. Oslovení však odmítli na komunisty svolané akci vystupovat.¹¹⁴ Na veřejném setkání s občany Podzimk

¹¹¹ SOkA Teplice, ONV Teplice, inv. č. 63, Zápis o plenární schůzi ONV Teplice-Šanov ze dne 23. 4. 1947.

¹¹² SOkA Teplice, OV KSČ Teplice, k. 3, inv. č. 39, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ z 25. 4. 1947; SOkA Teplice, ONV Teplice, inv. č. 63, Zápisy o plenárních schůzích ONV Teplice-Šanov ze dne 23. 4. a 9. 6. 1947.

¹¹³ SOkA Teplice, OV KSČ Teplice, k. 3, inv. č. 39, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ z 25. 4. 1947.

¹¹⁴ Tamtéž, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ z 2. a 9. 5. 1947; Otevřený dopis. *Sever.* 13. 5. 1947; Pozvání k tanci. *Krušnohorské slovo.* 16. 5. 1947; Proč se nezúčastníme veřejné schůze KSČ v Teplicích-Šanově? *Severočeská nová doba.* 16. 5. 1947, s. 4.

přiznal, že s majetkem pocházejícím ze skladů NSV sice nakládal, ale že jej používal k podpoře lidí v nouzi. V Severu bylo tedy vyzdvihnuto jeho sociální cítění ve srovnání s údajným prospěchářstvím ostatních osob, které se ze skladů měly obohacovat.¹¹⁵ Na 30. květen svolal okresní výbor ČSSD v odpovědi na předešlou manifestaci komunistů veřejnou schůzi v hotelu Neptun. Aby komunisté dosáhli přímé konfrontace, rozhodli, že se na tuto akci dostaví za účasti dalších komunistů také Antonín Podzimek a zapojí se do diskuse.¹¹⁶ Na veřejné schůzi Podzimek potvrdil svá předcházející slova, přiznal, že ze skladů NSV byly za jeho vědomí odvezeny látky a zboží. Obhajoval je však jako dary komunistů Rudé armádě, mládeži a repatriantům.¹¹⁷ Ačkoliv na schůzi okresního výboru KSČ bylo posléze Podzimkovi vytýkáno, že působil moc umírněně a kompromisně, obecně OV KSČ hodnotil akci kladně, jelikož straně údajně získala určité sympatie veřejnosti.¹¹⁸ Ovšem i nekomunisté, hodnoceno dle jejich tiskových orgánů, hodnotily vyústění celé aféry kladně. Tedy, že Antonín Podzimek přiznal, že komunisté rozdáváním zboží ze skladů NSV, aniž by bylo účetně evidováno a proplaceno, a nakonec věc nechali vyznít do ztracena.¹¹⁹

3.3 Spor o ředitele Kořána

V červnu 1947 vyvřel na povrch další spor mezi sociálními demokraty a komunisty, který v tisku výrazně rezonoval. Jednalo se o okolnosti situace, kdy členové závodními rady a odborové skupiny ROH zabránili řediteli okresní správy Středočeských elektráren, n. p. (SČE), v Teplicích-Šanově Jaroslavu Kořánovi (ČSSD) ve výkonu povolání a snažili se jeho místo obsadit jinou osobou. Podstatou záležitosti byl spor mezi KSČ a ČSSD o stranickou příslušnost ředitele a některých dalších funkčních pracovníků této instituce, kdy KSČ použila jako nátlakový nástroj odborové hnutí, zatímco ČSSD působila prostřednictvím podnikového ředitelství SČE a generálního ředitelství Československých energetických závodů, n. p. (ČEZ), kde měla na místa představených dosazeny své členy. S kulminací konfliktu přenesli sociální demokraté společně s národními socialisty spor též do místního a okresního národního výboru v Teplicích-Šanově. Ve srovnání s předcházející Teplickou „aférou“ se v konfliktu s ČSSD tentokrát okresní výbor KSČ příliš neangažoval, jelikož záležitost přesahovala rámec okresu.

¹¹⁵ Kdo se bojí veřejného účtování. Sever. 20. 5. 1947, s. 1–2.

¹¹⁶ SOkA Teplice, OV KSČ Teplice, k. 3, inv. č. 39, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ z 28. 5. 1947.

¹¹⁷ Velké vítězství sociální demokracie v teplické „aféře“. *Severočeská nová doba*. 6. 6. 1947, s. 2; Komunisté přiznávají debakl ve své kampani proti teplickému ONV. *Krušnohorské slovo*. 6. 6. 1947, s. 2.

¹¹⁸ SOkA Teplice, OV KSČ Teplice, k. 3, inv. č. 39, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ z 23. 5. 1947; SOkA Teplice, OV KSČ Teplice, k. 8, inv. č. 2, Zápis ze schůze OV KSČ ze 7. 6. 1947.

¹¹⁹ Velké vítězství sociální demokracie v teplické „aféře“. *Severočeská nová doba*. 6. 6. 1947, s. 2; Komunisté přiznávají debakl ve své kampani proti teplickému ONV. *Krušnohorské slovo*. 6. 6. 1947, s. 2.

Dochované písemnosti, z nichž jsem vycházel, pocházejí pohříchu především z provenience sociálně demokratických činitelů, přesto jsem se na jejich základě pokusil shrnout průběh tohoto politického sporu a učinit závěry, které bude v budoucnu možné potvrdit či poupravit studiem archivních fondů dalších zúčastněných institucí.

V širším kontextu tato záležitost souvisí s obsazováním vedoucích míst ve znárodněném průmyslu, který představoval velký ekonomický potenciál, a proto také lákal politické strany k uplatňování vlastního vlivu na jeho struktury. Obsazení vedoucích pozic v jednotlivých odvětvích činilo z té které politické strany lákadlo pro technické odborníky a dávalo jí příslib rozšíření vlastní členské základny. Velkou průbojnost v tomto směru prokazovali především komunisté, kteří své zájmy v průmyslu prosazovali skrze ředitele či náměstky ředitelů, sociálně-politické náměstky, kteří měli na starosti personální politiku podniků, Ústřední svaz průmyslu a závodní organizace KSČ. Agilně si počínali též sociální demokraté, kteří však prosazovali své kandidáty do vedoucích pozic v průmyslu prostřednictvím bilaterálních jednání s dalšími politickými stranami. Využívali přitom skutečnosti, že mají v rukou ministerstvo průmyslu a ministerstvo výživy. Komunistům se naopak podařilo ovládnout závodní a podnikové rady, Ústřední radu odborů a Ústřední svaz československého průmyslu.¹²⁰ Pravomoci závodních a podnikových rad určil dekret prezidenta republiky z 24. října 1945.¹²¹ Dle jeho znění závodní rady dohlížely na hospodářskou činnost závodu, účastnily se na správě závodu návrhy a radou, spolupůsobily při zařazování zaměstnanců na pracovní místa, spolurozhodovaly o jejich přijímání a propouštění. Za tímto účelem byla správa závodu povinna zkoumat návrhy závodní rady, jednat o nich a přihlížet k nim při rozhodování.

Na základě dekretu prezidenta republiky č. 100/1945 Sb.¹²² mělo dojít ke znárodnění Městských podniků Teplice-Šanov, jimž řediteloval Ing. Jaroslav Kořán. Jejich sloučením s inspektorátem Severočeských elektráren, a. s. (SEVČE), měla vzniknout okresní správa Středočeských elektráren podřízená krajskému ředitelství Středočeských elektráren v Podmoklech. Ředitelství národních podniků byla obsazována nejen dle odborného, ale také politického klíče na základě dohod ústředí politických stran. Mezi KSČ a ČSSD tak bylo dojednáno, že zatímco do čela generálního ředitelství ČEZ dosedne sociální demokrat Ing. Ibler a na místa pěti oblastních ředitelů (v našem případě se jedná o ředitele SČE Šemberu) budou umístěni taktéž příslušníci ČSSD, posty krajských ředitelů obsadí komunisté, v případě

¹²⁰ BEINHAUEROVÁ, Anna – SOMMER, Karel. Mocenské pozice ve znárodněném průmyslu (1945–1948). In: *Stránkami soudobých dějin. Sborník statí k pětadesátinám historika Karla Kaplana*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 61–75.

¹²¹ Dekret prezidenta republiky č. 104/1945 Sb. ze dne 24. října 1945 o závodních a podnikových radách.

¹²² Dekret prezidenta republiky č. 100/1945 Sb. ze dne 24. října 1945 o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků.

krajského ředitelství v Podmoklech tedy Ing. Bláha.¹²³ Při obsazení místa ředitele nově vznikuvší okresní správy SČE v Teplicích-Šanově se podnikové ředitelství SČE rozhodovalo mezi dosavadním ředitelem městských podniků v Teplicích-Šanově Kořánem (ČSSD) a ředitelem inspektorátu Severočeských elektráren Horákem (ČSNS). Z prostudovaných materiálů vyplývá, že komunisté ze závodních rad a odborových skupin ROH obou podniků od konce listopadu 1946 postupovali ve věci jmenování ředitele okresní správy SČE ve shodě s krajským tajemníkem KSČ Květoslavem Innemannem, krajským ředitelem SČE v Podmoklech Bláhou a předsedou ústředního výboru zaměstnanců v kovoprůmyslu – odboru energetiky při ÚRO Schweighoferem (KSČ). Společně měli dosáhnout ustanovení jiné osoby ředitelem okresní správy, a to především s cílem oslabit ČSSD na Teplicku odstraněním jejího významného funkcionáře. Jelikož se závodní rady a odborové skupiny obou slučovaných podniků obávaly otevřeně vystoupit jako iniciátor výměny ředitele, bylo dohodnuto, že krajský ředitel SČE Bláha společně s odborářem Schweighoferem podají návrh na obsazení postu ředitele třetí osobou a zmíněné organizace se dají slyšet, že proti jejímu nastoupení do čela okresní správy SČE nemají výhrad.¹²⁴ Ing. Bláha sice nastoupení třetí osoby podnikovému řediteli SČE Šemberovi skutečně navrhl, ten však po provedení revize v inspektorátu SEVČE a Městských podnicích, na základě doporučení MNV v Teplicích-Šanově a po dohodě s generálním ředitelem ČEZ, došel k závěru, že upřednostní Kořána a Horáka učiní jeho zástupcem.¹²⁵ Zároveň byli coby ředitelé obou výše uvedených podniků pověřeni, aby provedli jejich sloučení do okresní správy SČE. Závodní rada i odborová skupina ROH Městských podniků nakonec jmenování svého představeného Jaroslava Kořána do čela nové okresní správy podpořily, zatímco zaměstnanci inspektorátu Severočeských elektráren akt ponechali bez odezvy.¹²⁶

Na jaře 1947 se odborové skupiny ROH obou podniků společně s okresní odborovou radou (OOR) rozhodly, že pověří Ústřední výbor zaměstnanců v kovoprůmyslu – odbor energetiky při Ústřední radě odborů, aby podal podnikovému ředitelství SČE ke schválení návrh na osobu ředitele okresní správy SČE.¹²⁷ Ústřední výbor dle vlastních slov za účelem

¹²³ Severočeské elektrárny v budování. *Sever.* 17. 9. 1946; A ČSSD, f. 71, sign. 206, Protokol ze schůze závodních organizací KSČ konané dne 13. 11. 1946.

¹²⁴ A ČSSD, f. 71, sign. 206, Protokol ze schůze ZO KSČ konané dne 13. 11. 1946.

¹²⁵ A ČSSD, f. 71, sign. 206, Protest členů ústředního výboru – odboru energetiky při Ústředním svazu kovoprůmyslu, 7. května 1947; Středočeské elektrárny oznámily. *Sever.* 12. 12. 1946, s. 5; Středočeské elektrárny dostanou nového ředitele. *Krušnohorské slovo.* 13. 12. 1946.

¹²⁶ A ČSSD, f. 71, sign. 206, Hlášení o průběhu sjednocení bývalých Městských podniků a bývalého inspektorátu SEVČE v Teplicích-Šanově (podáno na ředitelství Kořánem), nedatováno.

¹²⁷ A ČSSD, f. 71, sign. 206, Hlášení o průběhu sjednocení bývalých Městských podniků a bývalého inspektorátu SEVČE v Teplicích-Šanově (podáno na ředitelství Kořánem), nedatováno

zklidnění poměrů na obou pracovištích¹²⁸ navrhl odvolání ředitelů Kořána a Horáka k 1. květnu 1947 a dosazení Ing. Čmakala (KSČ) do vedení vznikající okresní správy.¹²⁹ Ředitelé Kořán a Horák však již pracovali na sloučení obou podniků a po dohodě s OOR v Teplicích-Šanově svolali na 17. duben 1947 celozávodní schůzi všech svých zaměstnanců, na níž mělo být toto ujednání dalším postupem sjednocení provozů manifestováno.¹³⁰ Představitelé odborové organizace energetiky a další odboroví činitelé, kteří se na schůzi dostavili, však prohlásili, že byla svolána bez jejich vědomí a tudíž ilegálně a nemůže přijmout žádná rozhodnutí. Následně měli dle svědectví podniknout osobní výpady vůči Jaroslavu Kořánovi, prohlásit, že bude spolu s Ing. Horákem odvolán a že do 30. dubna odborová organizace energetiků ve věci rozhodne.¹³¹ Z písemností je patrné, že se sociální demokraté střetu s komunisty velmi obávali. Podnikový ředitel SČE Šembera se okamžitě po vzniku konfliktu obrátil s žádostí o podporu na generálního sekretáře ČSSD Blažeje Vilíma, generálního ředitele ČEZ Iblera a ministra průmyslu Bohumila Laušmana.¹³² Situaci sociálních demokratů označil za velmi vážnou a vyjádřil obavy, že jestliže se spor prohraje, bude to mít na morálku členů strany na severu Čech velký dopad.

Zpočátku se tento spor dařilo držet mimo tisk, ale situace opět vygradovala v červnu 1947. Když ředitel okresní správy Kořán odešel kvůli operaci na nemocenskou, pověřil krajský ředitel Bláha jejím vedením komunistu Čerovského, který se ujal slučování bývalého inspektorátu a někdejších Městských podniků. V reakci na jeho počínání se na podnikového ředitele obrátily závodní organizace ČSSD a ČSNS se stížnostmi na porušování nestrannosti ředitelem Čerovským při procesu slučování, poškozování zaměstnanců přesuny na podřadná místa, umisťování vybraných pracovníků na pozice, pro něž postrádají kvalifikaci, omezování kompetenci vedoucích zaměstnanců a vyvíjení politického nátlaku na podřízené.¹³³ Nesouhlas vedoucích dvou oddělení Městských podniků Hofmana (ČSSD) a Sklenáře (ČSNS) s postupem při přemísťování jejich oddělení vedl k tomu, že oba odmítli uposlechnout jeho příkazu a obrátili se s žádostí o zakročení na podnikové ředitelství SČE. Jeho zástupci se sice snažili situaci ukončit smírem, ale jelikož se oba jmenovaní odmítli Ing. Čerovskému

¹²⁸ V roce 1946 probíhaly mezi zástupci Městských podniků Teplice-Šanov a inspektorátu SEVČE spory, zda mají být tyto instituce začleněny do Středočeských elektráren, n. p., nebo má na severu Čech vzniknout pátá energetická oblast.

¹²⁹ A ČSSD, f. 71, sign. 206, Dopis ve věci Ing. Kořán a Ing. Horák, 10. 4. 1947.

¹³⁰ Tamtéž, Dopis Ing. Šembery ROH – odboru energetiky ve věci Ing. Kořán a Ing. Horák, 15. 4. 1947; Hlášení o průběhu sjednocení bývalých Městských podniků a bývalého inspektorátu SEVČE v Teplicích-Šanově (podáno na ředitelství Kořánem), nedatováno.

¹³¹ Tamtéž, Dopis Josefa Adolfa Blažeje Vilímovi a Evženu Erbanovi, nedatováno.

¹³² Tamtéž, Dopisy ing. Františka Šembery z 16. a 21. 4. 1947.

¹³³ Tamtéž, Dopis ZO ČSNS bývalých Městských podniků Teplice-Šanov a OVV ČSNS Teplice-Šanov řediteli Šemberovi, 13. 6. 1947; Dopis ZO ČSSD SČE v Teplicích-Šanově řediteli SČE Šemberovi, 17. 6. 1947; Dopis ZO ČSSD Bohumilu Laušmanovi, nedatováno.

omluvit,¹³⁴ rozhodl se je krajský ředitel Bláha na návrh závodní rady a Ing. Čeřovského pro odepření poslušnosti poslat na vyčkávací dovolenou. Podnikový ředitel po rozmluvě se zúčastněnými osobami došel k závěru, že se nejednalo o neuposlechnutí příkazu, ale nedorozumění a oběma jmenovaným přikázal, aby se vrátili na svá pracoviště.¹³⁵ Krajský ředitel Bláha však odmítl příkazy k jejich návratu na pracoviště spolupodepsat a náhradní orgán závodní rady Městských podniků společně s odborovou skupinou ROH oběma znemožnili vstup do závodu.¹³⁶ Své kroky krajský ředitel vysvětlil na zasedání krajské závodní rady v Podmoklech tak, že nástup Sklenáře a Hofmana nemůže schválit, jelikož je rozhodnutí podnikového ředitele v rozporu s platnými postoji závodní rady a ředitele Čeřovského a nebylo se zaměstnaneckými orgány konzultováno. Na přání ředitele a odborových orgánů slučovaných pracovišť byla záležitost obou zaměstnanců předána k prozkoumání vyšetřovací komisi.¹³⁷ Podnikový ředitel prohlásil šetření v komisi za odporující zákonům a v reakci na vývoj událostí a neplnění vydaných příkazů se v dohodě s generálním ředitelstvím ČEZ rozhodl vyjmout teplickou okresní správu SČE z pravomoci krajského ředitelství. Krajskému řediteli Bláhovi bylo uloženo, aby Ing. Čeřovského odvolal a vedení okresní správy se opět ujal Ing. Kořán.¹³⁸ Nicméně také Ing. Kořánovi zabránili členové závodních rad za souhlasu podnikové rady SČE v návratu na pracoviště. Karel Primas se proto, dle vlastních slov s ohledem na zhoršení situace na pracovišti a její kritické vnímání veřejností, rozhodl řešit tuto záležitost v radě ONV. Přes protesty komunistů prosadily ostatní politické strany hlasováním rezoluci, v níž rada ONV vyzvala vedení podniku, aby v závodě zjednal klid a žádalo odvolání Ing. Čeřovského z místa ředitele okresní správy.¹³⁹ K projednání záležitosti byla rovněž svolána mimořádná schůze rady ONV, jež, tentokrát i se souhlasem přítomných komunistů, rozhodla podpořit všemi prostředky provedení dekretů generálního ředitelství ČEZ o nástupu Kořána, Sklenáře a Hofmana do zaměstnání a všemi prostředky zabránit zastavení provozu v podniku.¹⁴⁰ Předseda ONV pak v doprovodu radního ONV Hejska (ČSNS), vedoucího úředníka ONV a za asistence příslušníků SNB vymohl Ing. Kořánovi vstup do jeho kanceláře. Ještě téhož dne se do Teplic-Šanova dostavil náměstek generálního ředitele ČEZ Dr. Steiner (KSČ) s dalšími vedoucími pracovníky a odborovými funkcionáři ČEZ a SČE. Odmítli zasahování orgánu lidové správy do

¹³⁴ Tamtéž, Stížnosti Ladislava Sklenáře a Miroslava Hofmana řediteli Šemberovi, 20. 6. 1947; Zpráva o zájezdu do Teplic dne 20. 6. 1947, 24. 6. 1947; Diktátor v energetice. *Severočeská nová doba*. 27. 6. 1947, s. 2.

¹³⁵ Tamtéž, Záznam o poradě konané 25. 6. 1947; Dopis krajského ředitele SČE Bláhy, 10. 7. 1947.

¹³⁶ Tamtéž, Dopis Ladislava Sklenáře a Miroslava Hofmana krajskému řediteli SČE Bláhovi, 4. 7. 1947.

¹³⁷ Tamtéž, Záznam o jednání v Teplicích a Podmoklech dne 26. 6. 1947; Dopis krajského ředitele SČE Bláhy ústřednímu ředitelství SČE, 27. 6. 1947; Dopis krajského ředitele SČE Bláhy, 10. 7. 1947.

¹³⁸ Tamtéž, Dopis podnikové ředitele Šembery a generálního ředitele Iblera, 19. 7. 1947.

¹³⁹ NA, MV I-NR, sv. 1602, kniha č. 2, Resoluce přijatá na mimořádné schůzi rady ONV dne 21. 7. 1947.

¹⁴⁰ Tamtéž, Zápis o mimořádné schůzi rady ONV v Teplicích-Šanově ze dne 21. 7. 1947

vnitropodnikových záležitostí a pohrozili vyvoláním stávky.¹⁴¹ Do sporu se nekomunisté pokusili zasáhnout i skrze MNV v Teplicích-Šanově. Zde ale demonstrativní odchod komunistů ze zasedací místnosti učinil schůzi neusnášeníschopnou.¹⁴²

Dne 26. 7. 1947 v Podmoklech proběhla schůze delegátů závodních rad a odborových skupin ROH SČE zdejšího krajského ředitelství, na níž byl projednán postup ve věci Ing. Kořána. Kritice byl však vystaven nejen on, ale také generální ředitel ČEZ Ibler, podnikový ředitel SČE Šembera a předseda ONV Primas. Výsledkem rokování bylo krom přijetí řady rezolucí rozhodnutí, že, nebude-li záležitost vyřešena do 1. srpna, vstoupí energetické podniky spadající pod krajské ředitelství SČE v Podmoklech do stávky.¹⁴³ Že Středočeské elektrárny hrozbu považovaly za vážnou, dosvědčují dispozice pro výkon výroby elektřiny a dodávky proudu v oblasti krajského ředitelství SČE Praha-město formulované 31. července pro případ stávky na severozápadě Čech.¹⁴⁴

Ke stávce nakonec nedošlo, jelikož se do řešení vložila Ústřední rada odborů. Dle jejího usnesení měl slučovací práce dokončit Ing. Čeřovský. Sklenář a Hofman se měli vrátit na svá místa, zatímco Kořán měl do urovnání věci nastoupit na dovolenou. ÚRO dále rozhodla, že vyzve zaměstnance ke klidu, že okresní správa v Teplicích-Šanově bude opět podřízena krajskému ředitelství v Podmoklech, jež napříště musí respektovat příkazy podnikového ředitelství. Konečného výsledku mělo dosáhnout jednání ministra průmyslu Laušmana, předsedy ÚRO Zápotockého a dalších zúčastněných. Z rozhodnutí ÚRO měl být kolem záležitosti nastolen klid a stranický tisk se měl prozatím zdržet dalšího zpravování o záležitosti.¹⁴⁵

Atmosféra kolem výše uvedeného střetu v okresní správě SČE v Teplicích-Šanově byla, soudě dle novinových článků, opravdu bouřlivá. Národně socialistický a sociálně demokratický tisk psal o „komunizaci“ podniku, již provádí závodní rada, ředitel Čeřovský byl označen za „diktátora“ a postup odborových organizací za „komunistický teror“.¹⁴⁶ Komunistický Sever

¹⁴¹ Tamtéž, Zpráva předsedy ONV Karla Primase o poměrech ve Středočeských elektrárnách, n. p. V Teplicích-Šanově, 24. 7. 1947.

¹⁴² Neslavný ústup KSČ z pléna MNV v Teplicích. *Krušnohorské slovo*. 25. 7. 1947, s. 2.

¹⁴³ A ČSSD, f. 71, sign. 206, Dopisy ZO ČSNS a ZO ČSSD, 29. a 31. 7. 1947; Kdo chce u nás stávkovat? *Severočeská nová doba*. 1. 8. 1947, s. 1.

¹⁴⁴ Tamtéž, Dispozice, 31. 7. 1947.

¹⁴⁵ Tamtéž, Záznam o poradě v ÚRO dne 1. 8. 1947; Oč jde ve sporu v teplické elektrárně? *Krušnohorské slovo*. 15. 8. 1947, s. 1.

¹⁴⁶ Jací lidé se snaží rozhodovat v SČE v Teplicích. *Severočeská nová doba*. 20. 6. 1947, s. 2; Diktátor v energetice. Jak se provádí slučování v předním národním podniku. *Severočeská nová doba*. 27. 6. 1947, s. 2; Neudržitelné poměry v elektrických podnicích v Teplicích-Šanově. *Severočeská nová doba*. 18. 7. 1947, s. 7; Protestujeme proti komunistickému teroru ve zdejších elektrárnách! *Krušnohorské slovo*. 4. 7. 1947, s. 5; Neudržitelné poměry v elektrických podnicích v Teplicích-Šanově. *Severočeská nová doba*. 18. 7. 1947, s. 7; Komunistický teror v energetice pokračuje. *Krušnohorské slovo*. 25. 7. 1947, s. 1; Neslavný ústup KSČ z pléna

naopak obvinil sociální demokraty z rozpoutání protikomunistické kampaně, kritizoval je za politizaci vnitropodnikových a odborových záležitostí. Rezoluci ONV prohlásil za provokaci proti právům národních podniků.¹⁴⁷ Podobně také okresní odborová rada v Teplicích-Šanově prohlásila záležitost vedoucích pracovníků okresní správy SČE za interní, jež by měla být řešena za spolupráce podnikových orgánů a zájmových složek zaměstnanců. Zasahování politických stran a ONV odsoudila jako neoprávněné.¹⁴⁸

Dne 8. srpna dorazil do Teplic-Šanova na pozvání okresního výkonného výboru ČSSD generální tajemník strany Blažej Vilím, aby zde na veřejné schůzi tlumočil stanovisko jejího vedení k celému případu. Na závěr jednání byla přijata a přítomnými odhlasována rezoluce protestující především proti politickému útisku příslušníků jiných stran jednotlivými komunisty, zneužívání odborů pro polické cíle KSČ a nezákonným krokům závodní rady.¹⁴⁹ Společně s tzv. „Karnevalem hrůzy“, pojmenovaným podle předsedy městské organizace KSČ a kulturního referenta MNV v Teplicích-Šanově, Karla Hružy, mělo toto setkání mimo jiné povzbudit sociální demokraty na Teplicku.

Z pohledu komunistů byl konflikt o ředitelský post Ing. Kořána hodnocen zřejmě jako úspěch.¹⁵⁰

3.4 Milionářská daň a dohoda mezi KSČ a ČSSD

Nedlouho po uklidnění situace kolem ředitele Kořána rozhýbal vztahy mezi politickými stranami Národní fronty spor o tzv. milionářskou daň. V polovině roku 1947 se začaly kumulovat potíže postihující československé hospodářství. Příčiny měly různé. Projevovaly se zde důsledky odsunu německých kvalifikovaných pracovních sil, vzrůstající konkurenceschopnost zahraničního zboží a ukončení pomoci ve formě techniky a surovin dodávané prostřednictvím organizace UNRRA. Špatnou situaci ještě více prohloubilo sucho, jež nejen Československo, ale také okolní země, zasáhlo v letních měsících roku 1947. Za následek mělo pokles zemědělské výroby, na němž se však podepsala i poválečná pozemková reforma, kdy se na zemědělských usedlostech, zkonfiskovaných německým rolníkům v pohraničí, usadili mnohdy nezkušení lidé, kterým se nedařilo dosáhnout stejné produkce,

MNV v Teplicích. *Krušnohorské slovo*. 25. 7. 1947, s. 2; ÚRO ve službách KSČ. *Severočeská nová doba*. 8. 8. 1947, s. 1.

¹⁴⁷ Aktualita čistě ředitelská. *Sever*. 25. 7. 1947, s. 2.

¹⁴⁸ Okresní odborová rada v Teplicích k událostem v elektrárně. *Sever*. 12. 8. 1947, s. 1.

¹⁴⁹ Politikaření v závodech ohrožuje náš znárodněný průmysl. *Severočeská nová doba*. 15. 8. 1947, s. 1–2; Soc. dem. proti dekretu presidenta republiky. *Sever*. 19. 8. 1947; A ČSSD, f. 71, sign. 206, Rezoluce, nedatováno; Dopis okresního sekretariátu ČSSD Blažej Vilímovi, 29. 7. 1947.

¹⁵⁰ SOkA Teplice, Teplice OV KSČ, k. 3, inv. č. 39, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ z 25. 7. 1947.

jakou před válkou vykazovali původní majitelé. Obyvatelstvo bylo v důsledku krizové situace v zemědělství znepokojeno poruchami v zásobování, které bylo v pohraničí dlouhodobě problematické, a příjmy rolníků se snižovaly souběžně s poklesem jejich produkce. Krizový stav ekonomiky a nervozitu občanů se komunisté rozhodli použít k vyvolání politického konfliktu. Dne 22. srpna přednesl ministr výživy Václav Majer (ČSSD) vládě návrh na schválení mimořádných příplatků k cenám obilí. Komunistický ministr zemědělství Ďuriš prohlásil předložené opatření za porušení dohody stran NF, dle které nemají být v roce 1947 zvyšovány ceny zemědělských výrobků. Sám pak jako protinávrh vznesl požadavek na mimořádné zdanění milionářů. Vláda návrh komunistů neschválila a ti proto přešli do ofenzivy a po celé republice rozběhly kampaň s názvem „*Ať platí bohatí!*“.¹⁵¹

Ani Teplicko tato akce neminula. Komunisté v okrese narychlo uspořádali 32 veřejných projevů, ve skříňkách místních organizací KSČ, na nástěnkách a v dalších veřejných prostorech vyvěsili články z Rudého práva a vylepili plakáty.¹⁵² Od kampaně na podporu milionářské dávky si komunisté slibovali především získání popularity a vyvolání rozporů v nekomunistických stranách mezi vedením a částí členů, jež by vedly ke vzniku levicové opozice v těchto uskupeních. A v tomto směru také uspěli. Dne 4. září 1947 projednalo vedení ČSSD možnost zprostředkovat sblížení stanovisek stran NF a pověřilo předsedu Fierlingera, aby v tomto směru s komunisty vešel v jednání. Za stále eskalující kampaně, v jejímž průběhu obdrželi ministři nekomunistických stran balíčky s pekelnými stroji, uzavřela 11. září část levicového vedení ČSSD s čelnými komunisty dohodu o politické spolupráci při prosazování milionářské daně a platových úpravách státních zaměstnanců. Součástí úmluvy byla rovněž výzva adresovaná národním socialistům, aby se v duchu socialistického bloku k ostatním dvěma stranám připojili. Hned druhého dne dokument vyšel tiskem. Dohoda, která k sobě přiblížila národní socialisty a lidovce, především překvapila mnoho členů a funkcionářů sociální demokracie. Za následek ale měla také semknutí lidovců a národních socialistů proti KSČ. Krajské a okresní výbory sociálně demokratické strany se názorově rozdělily a dohodu nakonec přijala jen malá část ČSSD. Spustila se vlna kritiky adresovaná vedení strany a hrozilo její rozštěpení. To se nakonec podařilo překlenout uzavřením dohody o spolupráci s národními socialisty. Krize však ve straně definitivně vyprofilovala dva politické směry, z nichž první, představovaný Fierlingerem, Johnem a Erbanem, se vyslovoval pro bezvýhradnou spolupráci

¹⁵¹ KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 76–84; KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 209–210. VEBER, Václav. *Osudové únorové dny*. Praha: NLN, 2008, s. 133–138.

¹⁵² SOkA Teplice, OV KSČ Teplice, k. 3, inv. č. 39, Zápisy ze schůze předsednictva OV KSČ z 5. a 15. 9. 1947.

s komunisty, a druhý, zosobněný Vilímem, Majerem a Laušmanem, podporoval samostatný postup strany a spolupráci s komunisty dle programové shody.¹⁵³

Před otázkou sjednocení politiky s KSČ byli postaveni také sociální demokraté na Ústecku. Jednání zástupců obou stran probíhala na okresních i místních úrovních a svou váhu jistě sehrál i postoj krajského výkonného výboru strany, který o ujednání debatoval 13. září. Jeho stanovisko vyznělo pro dohodu, která byla veřejnosti předestřena jako obětavý pokus o záchranu demokracie a zažehnání vládní krize. Zároveň však dal krajský výbor najevo, že má jít o spolupráci rovnocenných partnerů, do níž jsou zahrnuti i národní socialisté, a neznamená automatickou podporu rezolucím, jejichž přijetí komunisté na různých místech prosazovali.¹⁵⁴ Zatímco sociálně demokratičtí funkcionáři se v novinových úvahách nad uzavřenou dohodou snažili členstvo spíše uklidnit a vysvětlit jim, že se nejedná o spolupráci bezvýhradnou, mnohem halasněji sblížení obou socialistických stran pojímal komunistický Sever, na jehož stránkách nebylo šetřeno všeobecným nadšením.¹⁵⁵ Na jednání se sociálními demokraty vyrazili teplotní komunisté s pěti podmínkami: 1) KSČ neustoupí v případě ing. Kořána, 2) KSČ je ochotna ustoupit v případě skladů bývalého NSV, 3) v okrese bude provedena očista¹⁵⁶ a zajištěna bezpečnost (přičemž sociální demokraté změnilo stanovisko k Němcům),¹⁵⁷ 4) kluby obou politických stran v národních výborech budou pracovat společně, 5) národní socialisté budou taktéž přizváni ke spolupráci.¹⁵⁸ Dohoda byla uzavřena během několika dní a komunisté dávali najevo uspokojení nad výslednými podmínkami a bezproblémovým průběhem jednání. Záležitost Ing. Kořána byla nakonec ponechána rozhodnutí ústředních výborů KSČ a ČSSD a komunisté vyjádřili ochotu jej jako vedoucího podniku podpořit. Na ostatní navrhované body měli sociální demokraté přistoupit, rovněž měli souhlasit se změnami v referátech okresního národního výboru.¹⁵⁹ Okresní tajemník KSČ Budil hodnotil spolupráci navázanou se sociálními demokraty kladně. Stran jejich požadavků a způsobu vyjednávání konstatoval, že u nich nerozhoduje tolik ideové směřování doleva či doprava, ale především osobní vztahy. Řada sociálních demokratů byla dle jeho názoru vázána na osobu Karla Primase, který měl na Teplicku rozhodující vliv. S ohledem na svou plánovanou kandidaturu do Národního

¹⁵³ KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 76–84; KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 209–210. VEBER, Václav. c. d., s. 133–138.

¹⁵⁴ Veliký pokus pomoci republice a demokracii. *Severočeská nová doba*. 18. 9. 1947.

¹⁵⁵ Dohoda o spolupráci komunistů se soc. demokraty. *Sever*. 23. 9. 1947, s. 1. Dohoda se sociálními demokratickými nadšeně uvítána v Teplicích-Šanově. *Sever*. 23. 9. 1947, s. 5.

¹⁵⁶ Zřejmě myšlena očista od šmelinářů, proti kterým komunisté soustavně podnikali útoky v tisku.

¹⁵⁷ Míněn kladný postoj sociálních demokratů ke smíšeným manželstvím, který v uplynulém roce zavdával mnoho příčin ke sporům s komunisty.

¹⁵⁸ SOkA Teplice, Teplice OV KSČ, k. 3, inv. č. 39, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ z 15. 9. 1947.

¹⁵⁹ Tamtéž, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ z 19. a 26. 9. 1947.

shromáždění, měl proto Primas žádat, aby na něj komunisté výměnou za podporu Zdeňka Fierlingera na blížícím se sjezdu ČSSD přestali útočit.¹⁶⁰

Výrazně se cesta nastoupené spolupráce komunistů a sociálních demokratů projevila v okresním národním výboru, kde doposud vůči útokům komunistické strany jak v případě Teplické „aféry“, tak v záležitosti ředitele Kořána a dalších zaměstnanců okresní správy SČE postupovaly ČSSD, ČSNS a ČSL společně. Dle záměru komunistů došlo administrativní cestou k převedení vybraných agend mezi některými referáty ONV. Komunisté si především vymohli vyvázání oblasti národních správ na konfiskátech z kompetence průmyslového referenta Neumanna (ČSNS) a její začlenění do osídlovacího referátu vedeného Antonínem Brožem (KSČ). Dle plánu komunisté rovněž prosadili rozšíření počtu členů některých komisí na dvanáct, jelikož tento počet jim při volebním zisku z roku 1946 ve výši 45 % umožňoval obsadit polovinu míst.¹⁶¹ Když tedy bylo na jednání rady ONV navrženo, aby byla pod záminkou zajištění hladkého průběhu přidělového řízení živností agenda národních správ konfiskovaných majetkových podstat odebrána průmyslovému referátu, nezbylo národním socialistům, než jen ve společnosti lidovce Hrušky demonstrativně schůzi opustit. Radní ČSSD a KSČ pak věc jednohlasně schválili.¹⁶² Komunisté si nekladli za cíl jen okleštění národními socialisty vedeného referátu, uvedeným krokem získali do svého vlivu v této době aktuální vytváření rámcového plánu pro příděl živností do vlastnictví a jeho budoucí naplňování. Nad národními správci v živnostech získali bezprostřednější dohled a možnost z pozice referenta zasahovat do odebírání či obsazování národních správ a odvolání v těchto záležitostech, která k okresu mířila od místních národních výborů.

Komunisté rovněž plánovali odejmout radnímu Josefu Hejskovi (ČSNS) referát samosprávy a financí a postoupit jej sociálnímu demokratu Štrosovi, jehož konfiskační referát by byl podobně jako dříve Neumannův přidružen k osídlovacímu referátu Antonína Brože.¹⁶³ S dalším postupem se však rozhodli posečkat a pokračovat podle vnitřního vývoje v sociální demokracii, na jejíž rozdělení cílili, a podle postoje národních socialistů k začlenění do socialistického bloku.¹⁶⁴ Je možné, že se jim tento postup zdařil, jelikož při hlasování v radě

¹⁶⁰ NA, KSČ-ÚV 100/1, sv. 19, a. j. 122, Stručná zpráva o dohodě se soc. dem. a o průběhu okresní konference konané 4. 10. v Teplicích-Šanově, 7. 10. 1947.

¹⁶¹ SOKA Teplice, Teplice OV KSČ, k. 3, inv. č. 39, Zápisy ze schůzí předsednictva OV KSČ z 26. 9. a 3. 10. 1947; ONV Teplice, Zápis o schůzi rady ONV v Teplicích-Šanově ze dne 3. 10. 1947.

¹⁶² SOKA Teplice, Teplice OV KSČ, k. 3, inv. č. 39, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ ze 17. 10. 1947; ONV Teplice, Zápis o schůzi rady ONV v Teplicích-Šanově ze dne 17. 10. 1947.

¹⁶³ SOKA Teplice, Teplice OV KSČ, k. 3, inv. č. 39, Zápisy ze schůzí předsednictva OV KSČ z 26. 9. a 3. 10. 1947.

¹⁶⁴ Tamtéž, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ ze 17. 10. 1947.

ONV o některých politicky sporných bodech na přelomu let 1947 a 1948 hlasovala část sociálních demokratů ve shodě s komunisty, zatímco jiní se zdrželi.

3.5 Sjezd ČSSD

Jelikož se v souvislosti s kampaní na podporu milionářské dávky a následným uzavřením dohody mezi KSČ a ČSSD rozmnožily vnitrostranické útoky cílené proti Fierlingerově křídlu, dostal se již v září na pořad dne také sjezd ČSSD, který byl plánován na listopad roku 1947. Komunisté měli eminentní zájem na tom, aby na sjezdu, kde bude voleno vedení strany, zvítězilo prokomunistické křídlo sdružené kolem stávajícího předsedy, proto Gottwald vyzval komunisty k podpoře jeho stoupenců v takové míře, aby mu byla zajištěna přízeň většiny sjezdových delegátů.¹⁶⁵

Komunisté proto věnovali pozornost okresní konferenci sociálních demokratů konané 4. října 1947 v Teplicích-Šanově. Zde měli být, mimo jiné, zvoleni delegáti na XXI. sjezd strany.¹⁶⁶ Dle zpráv zaslaných na ústředí KSČ měli být na konferenci vyrovnaně zastoupeni přívrženci pravého a levého křídla. Aktivně si měl počínat Karel Primas usilující o to, aby byli na sjezd zvoleni stoupenci Zdeňka Fierlingera. Pravicový kandidát Václav Majer byl účastníky konference údajně nahlížen negativně, jelikož během krize provázející uzavření dohody s KSČ na protest rezignoval na ministerské křeslo a pak na něj znovu usedl. Konference nakonec opravdu vyzněla ve prospěch Zdeňka Fierlingera a návrh na rezoluci proti jeho osobě byl odmítnut.¹⁶⁷ Z volebního klání vystoupili jako vítězové, reprezentující smýšlení zdejší okresní organizace, čtyři delegáti. Ty si mezi sebou členové OV KSČ rozdělili a v rámci osobních rozhovorů zjišťovali, jak budou volit a snažili se na ně působit ve prospěch prokomunistického křídla ve straně.¹⁶⁸ Z jejich hlášení a výše uvedené zprávy lze vyčíst, že všichni čtyři delegáti měli stát za Fierlingerem. Ondráček prostě, Primas a Frank spolehlivě a Jirout, jakožto pravičák, opatrně.¹⁶⁹ Tyto informace je nutné brát s rezervou, jelikož se jedná o názor příslušníků KSČ, kteří osoby delegátů nemuseli dobře odhadnout. Nicméně tato svědectví rozpoložení teplických

¹⁶⁵ KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 76–84; KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 209–210. VEBER, Václav. c. d., s. 133–138.

¹⁶⁶ Okresní konference strany tuto neděli a sobotu v celém kraji. Severočeská nová doba. 2. října 1947, s. 6;

¹⁶⁷ NA, KSČ-ÚV 100/1, sv. 19, a. j. 122, Okres Teplice-Šanov – konference soc. dem., nedatováno; Průběh okresní konference soc. dem. v Teplicích-Šanově, nedatováno.

¹⁶⁸ SOKA Teplice, Teplice OV KSČ, k. 3, inv. č. 39, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ z 21. října 1947; NA, KSČ-ÚV 100/1, sv. 19, a. j. 122., Dopis tajemníka Blanického, 11. listopadu 1947.

¹⁶⁹ NA, KSČ-ÚV 100/1, sv. 19, arch. j. 122, kartičky jmenovaných osob, nedatováno.

funkcionářů a jejich volitelů přinejmenším přibližují. Citované dokumenty také ukazují důkladnost a promyšlenost, s jakou komunisté cílevědomě směřovali za prosazením své vůle.

Sjezd sociálně demokratické strany se konal v Brně od 14. do 16. listopadu a stal se dějištěm střetu mezi levicovou skupinou kolem předsedy Fierlingera a pravicovou frakcí, jejíž nejvýraznější osobou byl ministr Majer. Ačkoliv Fierlingerovi odpůrci získali navrch, nedokázali ve svých řadách nalézt kandidáta, který by byl pro většinu delegátů přijatelný. Nakonec tedy navrhli ministra průmyslu Bohumila Laušmana, který svým smýšlením reprezentoval umírněný střední proud ve straně.¹⁷⁰ Jeho výběrem se sice podařilo najít kompromisního představitele strany, ale polarizace v řadách sociálních demokratů tím vyřešena nebyla. Tato rozpolcenost se projevovala také na Teplicku. V otevřený spor se však nevyvinula. Lze ji vysledovat spíše mezi řádky v člancích Severočeské nové doby a patrně se též projevila v nejednotném postupu při hlasování v ONV.

3.6 Únorová krize

Od podzimu roku 1947 se spolupráce stran Národní fronty ve vládě a v parlamentu zhoršovala. Po neúspěšném pokusu o rozbití Demokratické strany komunisté přišli s radikálními návrhy na regulaci soukromého velkoobchodu s textilem, kterou plánoval provést ministr vnitřního obchodu Alexej Čepička prostřednictvím ministerského nařízení, aniž by své rozhodnutí projednal s vládou. Dalším sporným bodem se staly směrnice pro činnost mimořádných vyživovacích komisí. V lednu 1948 se na program vlády dostala osnova zákona o definitivní úpravě pozemkového vlastnictví, jež předpokládala vyvlastnění půdy nad 50 ha a úprava platů státních zaměstnanců. Jednalo se o témata velmi konfliktní, v nichž se plně projevovalo vzdalování postojů KSČ a ostatních nekomunistických stran. Definitivní rozkol mezi nimi způsobily spory o bezpečnostní složky. Konkrétně se jednalo o vyšetřování Krčmářské aféry a chystanou výměnu osmi oblastních velitelů SNB.¹⁷¹ V této vyhrocené atmosféře a se po zablokování jednání vlády ministři tří nekomunistických stran rozhodli podat demisi.

V pohraničí vytvářeli komunisté napjatou atmosféru již od léta roku 1947. V jejich tisku se s příchodem zimy stupňovala kritika dlouhodobě špatného zásobování pohraničí, které se vlivem suchého léta dále zhoršilo. V návaznosti na nedostatečnou distribuci zboží a v pohraničí poměrně často odhalované případy kriminality komunisté obviňovali obchodníky a úředníky

¹⁷⁰ VEBER, Václav. c. d., s. 181–184.

¹⁷¹ KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o únoru*, s. 269–275 a 279–290.

ze šmeliny a žádali jejich tvrdé potrestání a veřejné souzení za přítomnosti lidu. Na počátku roku 1948 si takto poměrně velký ohlas získalo veřejné soudní přelíčení se zaměstnanci MNV Ústí nad Labem a obchodníky, kteří na černém trhu prodávali potravinové lístky.

V souvislosti s kampaní proti šmelinářům komunisté v pohraničí kritizovali velkoobchodníky s textilem, které vinili ze zatajování zboží. Konkrétně v Teplicích-Šanově bylo výměrem ministerstva vnitřního obchodu zrušeno živnostenské oprávnění Františka Haška, majitele velkoobchodu s koloniálním zbožím a textilem (jednalo se o někdejšího člena OSK Teplice-Šanov za ČSL), a Vladimíra Kotouna, majitele velkoobchodu s potravinami.¹⁷²

Po vyvrcholení vládní krize podáním demise dvanácti ministrů Gottwaldovy vlády znamenal první významný zásah do poměrů na Teplicku projev předsedy vlády Gottwalda na Staroměstském náměstí 21. února 1948, v němž vyzval k zakládání akčních výborů Národní fronty (AV NF). Tuto výzvu později zopakoval též na sjezdu závodních rad a odborových organizací. Akční výbory měl vznikat na úrovni obcí, okresů i krajů z „*demokratických*“ a „*pokrokových*“ představitelů všech politických stran a zájmových organizací.¹⁷³ Jejich hlavní úkol spočíval v provedení očisty institucí, při nichž se ustavily, od lidí schvalujících politiku směřující proti jednotě Národní fronty, tedy vůči KSČ. Jejich činnost neměla oporu v zákoně a rozhodnutí jimi učiněná byla až zpětně legalizována.¹⁷⁴

Přípravný okresní akční výbor se v Teplicích-Šanově sešel hned 21. února 1948. Po zjištění, že řada přítomných osob ze zájmových organizací nemá mandát k zapojení se do činnosti akčního výboru, bylo schváleno odeslání rezoluce doporučující podepsání demise odstoupivších ministrů prezidentu Benešovi.¹⁷⁵ 23. února se již Okresní akční výbor NF (OAV NF) v Teplicích-Šanově definitivně ustavil. Přítomni byli zástupci KSČ, Svazu osvobozených politických vězňů, Svazu národní revoluce, Svazu českých partyzánů, Československé obce legionářské, Okresní odborové rady a Svazu české mládeže. Zpráva o ustavení výboru byla následně vysílána místním rozhlasem.¹⁷⁶ Na další schůzi konané 25. února, tedy v den kdy vládní krizi ukončilo podepsání demisí prezidentem Benešem, již OAV NF doporučil předsedovi ONV Karlu Primasovi odvolání národních socialistů Neumanna a Hejska a lidovce Hrušky z funkcí referentů v radě ONV,¹⁷⁷ což bylo na nejbližší schůzi rady ONV 27. února učiněno.¹⁷⁸ Politické strany se na Teplicku proti postupu komunistů nestavěly na odpor a ani

¹⁷² SOKA Teplice, ONV Teplice, Zápis o schůzi rady ONV v Teplicích-Šanově ze dne 30. 1. 1948.

¹⁷³ MLÝNSKÝ, Jaroslav. *Únor 1948 a akční výbory Národní fronty*. Praha: Academia, 1978, s. 34–35.

¹⁷⁴ Zákon č. 213/1948 Sb. ze dne 21. července 1948 o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů.

¹⁷⁵ SOKA Teplice, OAV NF Teplice, k. 1, inv. č. 12, Zápis ze schůze přípravného výboru OAV NF, 21. 2. 1948.

¹⁷⁶ Tamtéž, Zápis z ustavující schůze OAV NF, 21. 2. 1948.

¹⁷⁷ Tamtéž, Zápis ze schůze OAV NF, 25. 2. 1948.

¹⁷⁸ SOKA Teplice, ONV Teplice, inv. č. 11, Zápis o schůzi rady ONV Teplice-Šanov ze dne 27. 2. 1947.

obyvatelstvo nevyjádřilo otevřený nesouhlas. V celém ústeckém volebním kraji byla účast na generální stávce vyhlášené na 24. únor téměř stoprocentní. Stávkokazů v továrnách bylo hlášeno 20, ve státních úřadech 6.¹⁷⁹ 28. února OAV NF rozpustil stávající okresní organizaci ČSNS a několik spolupracujících národních socialistů bylo uznáno za akční výbor nově reorganizované národněsocialistické strany s úkolem provést její očistu.¹⁸⁰ Do 3. března v okrese zanikla též okresní organizace ČSL, jež vzápětí sestavila akční výbor.¹⁸¹ 1. března hlásil krajský politický tajemník KSČ zapečetění krajského a okresních sekretariátů ČSNS.¹⁸² Jelikož ani začátkem března nezačala ČSSD svou očistu, byli předseda ONV Primas a člen rady ONV Špurek vyzváni ke složení funkcí. Novým předsedou ONV se stal komunista Vilém Hasík.¹⁸³

Již koncem února začal okresní akční výbor existenčně postihovat své politické a ideové oponenty propouštěním ze zaměstnání, překládáním na jiná pracoviště, vylučováním ze zájmových organizací a odnímáním národních správ.¹⁸⁴ Někteří lidé se kvůli svému předcházejícímu ostrému vystupování vůči komunistům obávali o svůj osud, a rozhodli se proto uprchnout do zahraničí. To byl případ redaktorky Severočeské nové doby a členky ONV v Teplicích-Šanově Miroslavy Švecové, která na začátku března, po vyloučení ze svazu novinářů a z ČSSD, odjela z Teplic společně s okresním tajemníkem ČSSD Adolfem Stočesem a krajským tajemníkem politických organizací Arnoštem Cerganem. Komunisty tento případ popudil především tím, že odjeli stranickým autem a před odchodem stačili vybrat z bankovního účtu ČSSD 50 000 Kčs. Vina za krytí jejich útěku byla přičítána bývalému předsedovi ONV Karlu Primasovi, který měl jejich případ nahlásit až s týdenním zpožděním.¹⁸⁵

¹⁷⁹ NA, KSČ-ÚV 100/1, sv. 24, a. j. 169, Zpráva o manifestační stávce, 25. 2. 1948.

¹⁸⁰ SOKA Teplice, OAV NF Teplice, k. 1, inv. č. 11, Zápis o schůzi OAV NF v Teplicích-Šanově, 28. 2. 1948.

¹⁸¹ SOKA, OV KSČ Teplice, k. 8, inv. č. 2, Zápis ze schůze OV KSČ Teplice-Šanov z 3. 3. 1948; NA, Innemann, a. j. 125, Zpráva o očištění a opatřeních OAV NF Teplice-Šanov, 9. 3. 1948.

¹⁸² NA, KSČ-ÚV 100/1, sv. 5, a. j. 32, Porada krajských tajemníků, 1. 3. 1948.

¹⁸³ SOKA, OV KSČ Teplice, k. 8, inv. č. 2, Zápis ze schůze OV KSČ Teplice-Šanov z 3. 3. 1948.

¹⁸⁴ SOKA Teplice, OAV NF Teplice, k. 1, inv. č. 11, Zápis o schůzi OAV NF v Teplicích-Šanově, 28. 2. 1948.

¹⁸⁵ NA, Innemann, a. j. 125, Zpráva o očištění a opatřeních OAV NF Teplice-Šanov, 9. 3. 1948; KSČ-ÚV 100/1, sv. 25, a. j. 179, Důvěrné zprávy Informačního oddělení sekretariátu ÚV KSČ, 9. 3. 1948.

4. Závěr

Jak z práce vyplývá, již v květnu 1945 začali komunisté cílevědomě budovat svůj stranický aparát v pohraničí. Ačkoliv jejich organizovanost byla v porovnání s ostatními politickými stranami nepoměrně vyšší, museli se komunisté ve svých řadách střetávat s nedisciplinovaností svých členů. Zvláště v počátečních měsících po skončení války bylo třeba do výstavby stranické organizace v teplickém okrese zapojit zkušené předválečné komunisty a osoby znalé pohraničních poměrů zaslané ústředím strany, aby zde byl kompenzován počáteční nedostatek schopných pracovníků. Časným založením stranických organizací v závodech a obcích si komunisté vytvořili dobré výchozí pozice pro posílení svého vlivu v revolučním odborovém hnutí, závodních radách a národních výborech. Zvláště v odborovém hnutí se komunistům podařilo získat dominantní postavení, které se jasně projevilo v konfliktu o obsazení postu ředitele okresní správy SČE v Teplicích-Šanově, kde účinně využívali závodních rad a odborových skupin ROH.

Vedle tvorby rozsáhlého a kompaktního aparátu se komunisté soustředili na organizovaný nábor členů. Ostatní politické strany zřejmě nepřikládaly vlastnímu organizování tolik důležitosti, což komunistům napomohlo při získávání jejich potenciálních příznivců do svých řad. Při rozdělování předsednictví komisí národních výborů lze u komunistů vysledovat eminentní zájem o bezpečnostní, zemědělskou a živnostenskou, průmyslovou a osídlovací komisi. Jedná se o stejnou politiku, kterou sledovalo ústředí strany při obsazování ministerstev. Jejím cílem bylo skrze uvedené orgány zvětšit svůj vliv na příslušníky vrstev zemědělců a živnostníků, v jejichž řadách komunisté doposud neměli silnou voličskou základnu, a ovlivňovat nakládání s konfiskovanými majetky. K upevnění vlastního postavení na Teplicku komunistům vedle budování stranického aparátu napomohla též sociální skladba nových osídlenců. Ti se většinou rekrutovali z nižších společenských vrstev, jež byly tradiční oporou komunistů. Ve snaze získat podporu obyvatelstva komunisté podobně jako jiné strany podněcovali vlnu nacionalismu, který měl na pohraničním Teplicku široký ohlas. Komunisté si přisvojili roli iniciátora odsunu Němců a rovněž vystupovali jako vedoucí síla při budování republiky. Tuto představu podporovali pořádáním pracovních brigád, konferencí zájmových orgánů strany, mohutnými získávacími akcemi a přivlastňováním zásluh za některá kolektivní usnesení vlády. Jelikož KSČ usilovala o co nejrychlejší dosažení mocenského monopolu, nevstoupila do voleb v roce 1946 s programem založeným na dlouhodobě udržitelné politické koncepci. Převažovaly v něm prvky populismu, které oslovily značnou část teplických občanů – ochrana živnostníků, realizace urychleného přidělu konfiskátů národním správcům, uzákonění osídlovacího příspěvku a řada sociálních opatření. Uveřejněný program komunisté

doprovodili specifickými způsoby agitace, kupříkladu přidělováním půdních dekretů či vysíláním pracovních brigád na venkov a do dolů. Skloubení výše zmíněných rysů komunistům ve volbách do ÚNS v okrese Teplice-Šanov přineslo 45 % voličských hlasů.

V povolebním období se stalo prvořadým úkolem teplických komunistů rozbití protikomunistického bloku, do něhož se v ONV semkly ostatní politické strany. I po krachu předvolebních jednání komunisté nadále jednali se sociálními demokraty ve snaze přimět je ke změnám v ONV. Teprve soustředěním tlakem v rámci kampaně kolem Teplické aféry a nepřímo skrze odborové hnutí při pokusu sesadit z místa ředitele okresní správy SČE sociálního demokrata Jaroslava Kořána, se komunistům postupně podařilo dostat sociální demokraty do defenzivy. Při dlouhodobé podpoře, jakou poskytovali národní socialisté a lidovci sociálním demokratům v jejich sporech s komunisty, je s podivem, jak rychle byla na podzim roku 1947 uzavřena v Teplicích dohoda mezi sociálními demokraty a komunisty o společném postupu. Komunisté dosáhli rozbitím bloku nekomunistických stran svého dlouhodobého cíle a s podporou sociálních demokratů rozšířili své pozice v ONV na úkor národních socialistů. Spolupráce obou nedávných rivalů vydržela po celé sledované období, tedy až do února 1948. Jen v některých záležitostech se snad projevovaly rozpory v řadách sociálních demokratů nejednotným hlasováním. Únorové krize pak již komunisté využili k definitivnímu odstranění národních socialistů a lidovců z ONV, kde byla jejich pozice již dříve notně oslabena.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Teplice (SOkA Teplice)

MěNV Teplice	Městský národní výbor Teplice (1945–1990)
OAV NF Teplice	Okresní akční výbor Národní fronty Teplice (1948–1954)
ONV Teplice	Okresní národní výbor Teplice (1945–1990)
OV KSČ Teplice	KSČ – okresní výbor Teplice (1945–1989)

Národní archiv, Praha (NA)

Innemann	Innemann Květoslav 1945–1968
KSČ-ÚV 02/1	ÚV KSČ – Předsednictvo 1945–1954
KSČ-ÚV 100/1	ÚV KSČ – Generální sekretariát 1945–1951
KSČ-ÚV 100/4	ÚV KSČ – Organizační oddělení Marie Švermové 1945–1951
MV I-NR	Ministerstvo vnitra I – nová registratura (1936 1953)

Archiv ČSSD (A ČSSD)

71	Československá sociální demokracie (1920–1948)
----	--

Periodika

Český sever 1945
Krušnohorské slovo 1946–1948
Nová doba 1946
Sever 1945–1948
Severočeská nová doba 1947–1948

Publikované prameny a dokumenty

Organizační řád komunistické strany Československa přijatý VIII. sjezdem KSČ dne 28. – 31. března. Praha: ÚV KSČ 1946

Program první domácí vlády republiky vlády Národní fronty Čechů a Slováků. Praha: Ministerstvo informací, 1945

Literatura

- BEINHAUEROVÁ, Anna – SOMMER, Karel. Mocenské pozice ve znárodněném průmyslu (1945–1948). In: *Stránkami soudobých dějin. Sborník statí k pětšedesátinám historika Karla Kaplana*. Praha: ÚSD AV ČR, 1993, s. 61–75
- BERTELMANN, Karel. *Vývoj národních výborů do ústavy 9. května (1945 – 1948)*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1964
- BROKLOVÁ, Eva. Volební zákony pro parlamentní volby 1946 v Československu. In: *Stránkami soudobých dějin. Sborník statí k pětšedesátinám historika Karla Kaplana*. Praha: ÚSD AV ČR, 1993, s. 76–92
- HARNA, Josef (ed.). *Politické programy českého národního socialismu*. Praha: HIU AV ČR, 1998
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost*. Praha: NLN, 2007
- CHARVÁT, Jakub. Analýza průběhu a výsledků voleb do Národního shromáždění konaných v roce 1946. In: *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*. Praha: Euroslavica, 2014, s. 23–58
- KAISEROVÁ, Kristina – KAISER, Vladimír a kol.: *Dějiny města Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem: Město Ústí nad Labem, 1995
- KAPLAN, Karel. *Aparát ÚV KSČ v letech 1948–1968*. Praha: ÚSD AV ČR, 1993
- KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993
- KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o únoru*. Brno: Doplněk, 1997
- KILIÁN, Jan a kol. *Teplíce*. Praha: NLN, 2015
- KOVAŘÍK, David. Němečtí příslušníci KSČ v období nacistické okupace: stav poznání a stručný souhrn. In: *Český a slovenský komunismus (1921–2011)*. Praha: ÚSD AV ČR a ÚSTR, 2012
- KOVAŘÍK, David: Nechtění soudruzi. Němečtí komunisté v poválečném Československu (1945–1946). In: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Praha: ÚSD AV ČR, 2011
- LINHART, Martin. *KSČ a politický vývoj v okrese Ústí nad Labem v letech 1945–1948*. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze

- MLÝNSKÝ, Jaroslav. *Únor 1948 a akční výbory Národní fronty*. Praha: Academia, 1978
Na prahu nového života. Ústí nad Labem: ONV Ústí nad Labem, 1965
- RADVANSKÝ, Zdeněk. *Konec česko-německého soužití v ústecké oblasti 1945-1948*. Ústí nad Labem: UJEP, 1997
- VEBER, Václav. *Osudové únorové dny*. Praha: NLN, 2008